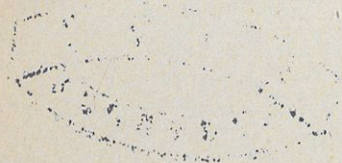

Ltn
✓ 394

891.99-3

Ս. ԳՍՅՐԳ ՃԵՍՆ

ՆՈՐԱՎԷՊԲ

Ս.

معارف نظارتك وخصتيله

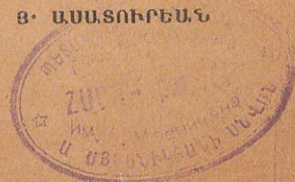
1644

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ (ՀՍՑ ԳՐԱՆ. ԸՆԿ.) Յ. ԱՍՏԱՏՈՐԵԱՆ

— 1894 —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԵՂՔՕՐՄ

ԱԶՆԻԻ ՅԱՐՈՒԹԻԻՆԻ

4 394-60

28. 397

Ժազ-Օթթօն Փարիզ կը հասնէր՝ ի ձեռին ունենալով բանաստեղծութեան հատոր մը, զոր անդ հրատարակչի մը միջոցաւ կուզէր տպագրել տալ: Բնակավայրէն մեկնելու պահուն, 1000 Ֆրանքէ աւելի դրամ ունէր: Հրատարակչաց ամենուն ալ դիմեց, բայց ստանաւոր գրուածոց չվաճառուին պատճառելով կը մերժէին փափկութեամբ եւ կտուաջարկէին տպել ի հաշիւ իւր:

Ժազ-Օթթօնի նման՝ գրողան միայն 1000 Ֆրանք ունեցող անձի մը համար՝ ի հաշիւ իւր, գիրք հրատարակելու անհնարութիւնն մակարերել չա՛տ դիւրին է: Հետեւաբար յոյժ տրտում էր. յուսահատութիւնն զինքն կը պատէր երբ կը մտածէր իւր գրածին միայն 10-20 Ֆրանք մնացած լինելն: Մի քանի քր վերջն Փարիզէ պատուաւոր եւ վաճառաչահ գրատանց միայն մէջ գործադրչի պաշտօնեայ կարգեցաւ զայն Գաբրիէլի, եւ ա՛յսպէս մտալուստ նօթութեան ճիրանորէն ճողորեց զինքն: Ամբողջ երկու տարի մեծաւ համբերութեամբ սովաց սոյն ղ ժնդակ կենաց. եւ երբ այլեւս ամենուն կողմէն իբրեւ գրագէտ եւ հանճարալից ոք կը նկատուէր, քաջալերեալ՝ գրատան տիրոջ մատոյց իւր բանաստեղծութեան հատորին: Սակաւ ժամանակի մէջ հրատարակուեցաւ, եւ հասարակութենէն մեծ ընդունելութիւն գտաւ: Ամէն կողմէ լրագրաց եւ հանդէսներու մէջ ի նպաստ հեղինակին գովեստի ձայներ եւ յոյուածներ լսելի կը լինէին: Անկարելի է ժազ-Օթթօնի սրտի եւ հոգւոյ հրճուանքն նկարագրել. այլ եւս նոյն չէր, սկսած էր բոլոր սրահներուն մէջ մուտք գտնել.

Միայն 10-20 Ֆրանք մնացած լինելն: Փարիզէ պատուաւոր եւ վաճառաչահ գրատանց միայն մէջ գործադրչի պաշտօնեայ կարգեցաւ զայն Գաբրիէլի

վինքն ամէն ոք կը գովէին, կը շնորհաւորէին իւր քերթուածին համար, եւ այլ նոր հեղինակութիւններ կը մաղթէին: Ուր երեկոյթ, ուր պարահանդէս, ուր թատրոն, անդ էր գեղեցիկն ժագ-Օթթօն եւ ամէն ուրեք մեծաւ մեծարանօք կընդունուէր:

* *

Լէօնի Շանթընէ վի գեղեցկութիւնն յոյժ գլխիչ եւ գրաւիչ էր. իւր նրբին հասակն, սկայ գնացքն յինքն կը գրաւէր հասարակաց ուշադրութիւնն: Պարահանդէսից եւ երեկոյթից մէջ չքեղապանձ երիտասարդաց բազմութեան միակ փափաքն էր Լէօնի Շանթընէ վի հետ պարել: Սա երբէք ամուսնանալու տենչն չունէր. հօրն հարստութեան պատճառաւ իւր այս կենցաղաձարութիւնն երջանիկ կը թուէր իրեն: Հարստութեան ու ճոխութեան մէջ ողորկալ ո՛ր Ձ տարեկան օրիորդ ամուսնութեան վերայ լո՛ւրջ կը խորհի. բայց զարմանալի ճշմարտութիւն մ'է թէ մարդս բազում տարիներէ հետէ մտադրածն վաղվաղակի կը փոխէ: Քանի անգամ որ Լէօնի Շանթընէ վի երեկոյթներու եւ պարահանդէսից մէջ կը հանդիպէր գեղեցիկն ժան-Օթթօնի, կարծես՝ այլ յայլմէ կը լինէր, եւ զօգցես երկուքն ալ նոյն զգացմամբ տողորուած էին: Քանի անգամ որ ներկայք հիացմամբ կը կրկնէին ժագ-Օթթօնի սքանչելի տաղերն, Լէօնի ինքզինքն նոցա հեղինակին հետ գտնելու տենչանօք կը վառէր:

Սոյն երեկոյթներէն զբեթէ երկու ամիս վերջն տեղւոյն լրագրաց մին սապէս կը գրէր «Պարոն ժագ-Օթթօնի, նշանաւոր բանաստեղծին՝ որ հանրածանօթ է իւր վերջին պատուական հեղինակութեամբն, երէկ տեղի ունեցաւ ամուսնութիւնն ընդ օրիորդ Լէօնի Շանթընէ»

վի, որ Գաղղից ամենէն հին եւ անուանի ընտանեաց միակ դուստրն եւ ժառանգորդն է»:

* * *

Հազիւ ժագ-Օթթօն ամուսնոյն հետ վերադարձած էր ի Փարիզ՝ վեցամեայ ուղեւորութենէ մը, որ ամուսնութեան արարողութեան կատարուելէ անմիջապէս ետքը տեղի ունեցած էր, Գլտ Բարի՛ իւր մտերիմ բարեկամն եւ իւր վերայ սքանչացողաց մին սցցելեց առ ինքն. կը թախանձէր որ միշտ գրէ եւ անյապաղ երրորդ հասարիւն հրատարակութիւնն տեսնուի: Ժագ-Օթթօնի զիտաւորութիւնն ալ միշտ գրել, եւ զազդիական գրականութեան մէջ մեծ դիրք ստանալ էր, եւ միթէ տալանդ ալ չունէ՞ր:

Դեռ նո՛ր հասած ի Փարիզ, իւրեանց նոր ընկալանիւնն մէջ առաւօտուն շատ կանուխ ժագ-Օթթօն իւր սենեակն առանձնացած՝ սկսած էր աշխատիլ, եւ ահա յանկարծ կիներ ներս մտնելով ըսաւ.

— Գիտէ՞ք, բարեկա՛մս, թէ տակաւին ո՛չ ոք մեր գալուստն զիտէ:

— Աւելի՛ լաւ, սիրելի՛ տիկին, եւ ոչ ոք մեր առանձնութեան մէջ պիտի անհանգիստ ընէ զմեզ, բայց ի ձեր ծնողքէն:

— Շատ մը սցցելութիւններ պարտինք:

— Ի՛նչպէս:

— Միթէ մեզ կարելի՞ է մուցուիլ ամենուն ուշադրութենէն. ահա ձմեռն կը մօտենայ: Եթէ եղանակէն թիչ մը յառաջ չերեւինք հասարակութեան, յետոյ պարահանդէսից չենք հրաւիրուիր:

— Պարի չերթալուն մէջ, ձեզ անհաճոյ եղող իրաց պատճառն կրնա՞մ հարցունել:

—Չեմ կրնար բացատրել սիրելի ժա՛ղս, թէ պարն ո՛րքան հաճելի է ինձ:

Ժազ՝ դեռ նոր ամուսնացած՝ յոյժ կը սիրէր կինն. ձգեց բանաստեղծութիւնն, եւ յարդարուելով՝ ընկերացաւ նմա. սկսան իւրեանց անվերջանալի այցելութիւնք, որ մի քանի շարաթ տեւեցին: Օր մը, ա՛յլեւս ժազ ձանձրացած, ըսաւ.

—Բայց տիկին, միթէ անհրաժե՞շտ է որ ես ձեզ ընկերանամ ամէն այցելութեանց. միթէ ցերեկներն ձեր մօր հետ չէ՞ք կրնար այցելել:

—Աստուած իմ, ո՛րքան անտանելի էք ձեր հարցմանց շարունակութեամբ: Սնապաճառ իմ հետ զբառուելիք անհրաժեշտ է. զձեզ տակաւին ամէն ոք անուամբ գիտէ. պէտք է որ զձեզ անոնց ներկայացնեմ. զձեզ անոնց ներկայացնելով կը հպարտանամ. կուզէ՞ք այս մեծ հաճոյքէն զրկել զիս:

Ժազ տեսնելով իւր գեղեցիկ կինն՝ զիմացը կանգնած՝ բողբոջին սիրուն, ի բաց թողլով իւր աշխատութիւններն՝ կնոջն հետ կը վազէր այցելութեանց իրրեւանգործ եւ դատարկապորտ սք, եւ այսպէս միշտ իւր կնոջ ընկերացեալ այցելել՝ յոսի ունակութիւն մը դարձաւ իրեն: Օր մը դարձեալ Գլօտ Բարիի հանդիպեցաւ:

—Միթէ կաշխատի՞ք սիրելի՛դ իմ ժազ, ըսաւ նա:

—Նրբեք, երբէք, այժմ՝ այցելութեամբք զբաղեալ եմք այր ու կին. թերեւս ձմեռներն, յորս գիշերներն շատ երկայն են, եւ մարդ կրնայ հանդիստ զբաղիլ իւր գործերով:

—Բարեկա՛մն, ուշադրութիւն ըրէ, ուշադրութիւն ըրէ, զձեզ վատթար եւ յոսի կացութեան մէջ կը նըշմարեմ. պէտք է որ կնոջ գգացունես իւր պարտքն.

միթէ բանաստեղծի մը համար այցելութիւնք ծագրելի չե՞ն:

—Արդարեւ իրաւունք ունիք, բայց այլեւս ձմեռն է:

—Բայց կերկնչիմ՝ որ եթէ ձեր կինը չվարժեցունէք այժմէն նստիլ տունը, ձմեռը պարահանդէսը եւ երեկոյթք արգելք պիտի ըլլան ձեր աշխատութեանց, եւ յայնժամ պիտի կորսուիք մտացութեան մէջ:

* * *

Ձմեռն հասած էր, եւ ժազ այլեւս առաջադրած էր ժամանակէ մը հետէ բարձի թողի ըրած գրական աշխատութիւններն վերսկսել. եւ ահա սենեակին դուռն կը գարնըուի: Տիկինն էր որ պարահանդէսի սքանչելի հագուստով մը կը ներկայանար ամուսնոյն, եւ կիսապունէր թէ իւրեանց մտերիմ բարեկամէն պարահանդէսի հրաւիրուած լինելով՝ հարկ է անպատճառ երթալ: Ժազ բողբոջին գարմացած էր թէ՛ կնոջն հանդերձից այլանդակութեան եւ թէ՛ պարահանդիսի մը գոյութեան վրայ. կը յիշէր իւր Գլօտ Բարի բարեկամին խօսքն թէ՛ ձմերային եղանակն բողբոջին իւր գբադմանց արգելք պիտի լինի: Տիկինն նշմարելով ամուսնոյն դիմաց խոժուութիւնն՝ ըսաւ.

—Ի՞նչ սոսկալի կերպարանք. միթէ սոյն հագուստներովս աշխարհի մէջ չէ՞ք պանծար որ ինձ նման կին մը ունիք, եւ չէ՞ք հրճուիր երբ պարահանդէսին մէջ կնոջ վառաւորուիլն տեսնէք:

—Սիրելի՛ս, ես պարտիմ՝ զբաղիլ իմ բանաստեղծութեամբս. ընտանեկան կապակցութեանց քաղցրութեանց գերագոյնն ես մեր տան մէջ կը գտնեմ, եւ իմ գործերովս զբաղելու եմ որ կարենամ զբամ շահիլ:

—Կը զբարմանամ թէ զբամ շահիլն քեզ ի՞նչ օգուտ

ունի . միթէ ես հարուստ չե՞մ . միթէ բանի մը կարօտութիւն ունի՞ք :

Այսպէս խօսակցութիւնք սկսան տաքնալ . տակաւ առ տակաւ խօսակցութիւնք բանակուելի փոխուեցան : Ժագ բարկութեամբ նոյն պարահանդէսն երթալու անկարելիութիւնն բայտարեց , որոյ վրայ տիկինն յոյժ գայրացած կը գոչէր . — զիս կարգելուք . շա՛տ լաւ , շա՛տ լաւ : Եւ մեկնեցաւ սենեակէն :

Ժագ կը խորհէր թէ այսպէս մի քանի անգամներ կնոջն կամաց հակառակ վարուելով՝ կամաց կամաց ի կարգ պիտի բերէ : Կը մտածէր թէ անշուշտ կինն կէս ժամէն իրաւունք ունենալը հասկընալով պիտի գայ եւ ներումն պիտի հայցէ : Այս մտածմամբ սխառ գրադիլ իւր գործով : Յայնժամ սպասաւորն ներս մտնելով խմացուց ճաշին պատրաստ լինելն . եւ միանգամայն տիկնոջն կէս ժամէ ի վեր մեկնիլն :

Ժագ տխուր կը ճաշէր միայնակ : Նախ կնոջ մայրն եւ յետոյ հայրն գալով երկուքն ալ զատ զատ պարսաւանաց խօսքեր ուղղեցին իրեն , եւ մանաւանդ մայրն կը գոչէր .

— Միթէ իմ աղջիկս քեզ համար հաւանեցանք որ գերի՞ ընես . քո բանաստեղծութիւններդ ի՞նչ արժէք ունին որ գեղեցիկ եւ քնքարչ կնոջդ հաճոյքներն , իլճերն ու փախաքներն անոնց համար կը գոհես :

Խեղճ ժագ՝ խօսք մը իսկ ըսելու բողբոջին անկարող՝ մտիկ կընէր . սոյն անարգանաց խօսքերն : Գլուխն ձեռաց մէջ առնըլով կը մտածէր թէ միթէ կինն տունը կենալ ստիպելու իրաւունք ունէ՞ր : Եւ միթէ ինքն նմա պարահանդէսին եւ երեկոյթից մէջ չէ՞ր հանդիպած . եւ միթէ նոյն բնութեամբ կին մը ստիպել որ տունը կենայ , չէ՞ր անիրաւութիւն : Ինչպէս բոյսք անհրաժեշտ

պէտք ունին ջերմութեան եւ լուսոյ , նոյնպէս կանայք կա՛ն , որ անպատճառ խառնակ պարահանդէսին ապահանեալ օդին պէտք ունին : Ժագ կը խորհէր թէ իւր երջանկութեան եւ ճոխութեան մէջ իւր պաշտած էակն անհանգիստ ընել արդարեւ անիրաւութիւն է , եւ իսկոյն վճռեց թէ իւր կինն ազատ է ծնողացն հետ յաճախել նոյն վայրերն : Այս վճիռն յայտնեց զայրացեալ ծնողացն , եւ նոքա շնորհակալութեամբ մեկնեցան : Կէս ժամ հաքը տիկինն ներս մտաւ :

* * *

Երեք ամիսէ հետէ տիկինն առանձին կը շտապէր ուր որ երեկոյթ կամ պարահանդէս մը կար . իսկ ժագ կը գրադէր իւր գործերով : Օր մը առ բարեկամն երթալու ատեն հետեւեալ խօսակցութիւնք լսեց .

— Երէկ , տիկին Մօրնանկի պարահանդէսին ներկայ էիք :

— Այո՛ :

— Չտիկին Օթթօն տեսա՞ք . . . հետն խաղացի՞ք :

— Այո՛ :

— Ի՞նչպէս կը գտնէք զինքն :

— Աքանչեկի :

— Կերեւի թէ նորա ամուսինն երբէք զուրս չէլնող արջ մ'է :

— Այնպէս կըտեն :

— Հետեւաբար կինն իրաւունք ունի այդպէս անպատկառ վարուելու :

— Թերեւս :

— Մտադրած եմ սիրացին խօսքեր ուղղել առ նա :

— Չեմ՛ յուսար որ նորա երկրպագուք ձեզ միջոց ձգեն :

ժագ՝ այլայլեալ՝ իւր տան սրատինն արատաւորուած կը նկատէր. ամէն յոյս ի բաց գնացած էր իրմէ, նախ երթալով ասոնց քով՝ դետին տապալել ուզեց. բայց կը մտածէր թէ այս եւս ուրիշ անպատշաճ արարք մ'է: Այնուհետեւ՝ փոխանակ բարեկամին տունն երթալով՝ բնակարանն դարձաւ, եւ կնոջն ըսաւ.

—Սիրելի՛ս, այսուհետեւ ձեզ ընկերանալու պատին պիտի վայելեմ:

—Ո՛հ:

—Այո՛:

—Բայց ձեր բանաստեղծութի՞ւնք:

Սոյն հարցման՝ հոգեկան խորին տաղնապով պատասխանեց ժագ:

—Բանաստեղծութի՞ւնք... պիտի մնան:

Ժագ իւր նախկին վիճակն ձեռք առաւ. կնոջն հետ կը վազէր ուր որ թատրոն, հանդէս, զուարճութիւնք լինէին, եւ ըստ առաջնոյն անկիւն մը քաշուած չէր մընար. կը սարէր, կը ծիծաղէր, կը պուար: Երբ մէկն կը սիրէ իւր կինն, եւ ընդհակառակն՝ կինն բոլորովին տարբեր զգացումն կը տածէ, անշուշտ ժագի նման միշտ կնոջն հետեւէն պիտի վազէ. անշուշտ կնոջն ձեռաց մէջ իրբեւ գործիք պիտի դառնայ: Ժագ հինգ վեց տարի այսպէս միշտ կնոջն հետ վազած էր հաճոյց եւ զրուարճութեանց վայրեր. բոլորովին մտացած էր իւր նուիրական գործերն, զրազումներն:

Ընտանեկան յարկէն դուրս հաճոյք որոնող կինն ստիպալի՛ է:

Մ Ե Ր Յ Ո Ւ Ս Ա Խ Ա Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Մ Ը

Լոնտոնի մեծ փողոցներուն մէջ մահաւանդ գիշերներն հոծ բազմութիւն մը մերթ վեր մերթ վար ժուռ կուգան, երբ օդն գեղեցիկ եւ քիչ մը տաք է: Բարձր բնտանեաց, ինչպէս նաեւ ստորին դասու պատկանողք որոշ կերեւին, եւ մարդ անդ չչուարիր գիտնալու համար թէ անցորդք ո՞ր դասուն կը պատկանին: Հայկայֆն իւր պանծալի գիրքովն անդ յոյժ զիրաւ կանջատուի ստորին դասէն:

Մարտ ամսոյ գեղեցիկ եւ հրապուրիչ գիշեր մ'էր, կէս ժամէ ի վեր Րօպէրթ սիրուն աղջկան մը կը հետեւէր, եւ նա՛ կարծես՝ զիտնալով թէ իրեն հետեւող մը կայ, միշտ կը ջանար մանուածապատ փողոցներու մէջ աչքէ բոլորովին անյայտ ըլլալ. բայց Րօպէրթ մտազբոսած էր չփախցունել իւր տեսութենէն: Լոնտոնի բարուց վերայ անձուկ տողերու մէջ դադափար տալն շատ եւ շատ դժուարին է. կը բաւականանամ միայն ըսել թէ Լոնտոն բարոյական քաղաք եւ միանգամայն անբարոյական քաղաք մ'է. եւ այս՝ զարմանալի չէ. այսպէս է: Րօպէրթ փողոցներն կը թափառէր աղջկանն հետեւելու նպատակաւ, եւ ահա իսկոյն իրենց բնակավայրի փողոցն դարձաւ աղջիկն, եւ սակաւ մի վարանելէ ետքը բարձր շէնքի մը բաց դռնէն ներս մտաւ: Րօպէրթ չէր կրնար առանց զարմանաց խորհիլ այս աղջկան վերայ, վասն զի զիպուածով ճիշդ իւր բնակավայրին յարակից չէնքն մտած էր: Վազվազակի ինքն ալ մտնելով՝ զըռնապանին հարցոց, որ պտտաւ մ'էր:

—Մայրի՛կս, կը հաճի՞ք ըսել ինձ թէ այն աղջիկն,

որ այժմ ներս մտաւ, ո՛ր թիւն կը բնակի եւ ի՞նչ է անունն :

Դունապանուհին՝ որ տարիներու բեռան տակ ծանրացած, յոյժ խորամանկ եւ հանճարալից կին մ'էր, չուզելով սոյն անառակ երիտասարդին փափաքանացն հանդէպ անգուժ գտնուիլ, քմիծածալով մը սրատասխանեց բողբոջին լակոնական սճով մը .

— Զ՛ի թիւ, անունն Անթուանէթ է :

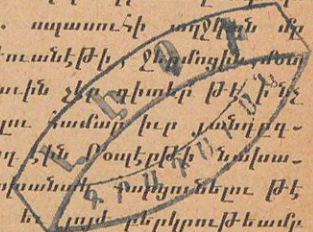
Պառաւն 10 Փրանքնոցով մը խկոյն վարձատրեցաւ իւր ճշմարտախօսութեան համար : Բօպէրթ 10000 Փրանք ամսական եկամուտ հայրենի ժառանգութիւն ունէր . ճօխութեան եւ պերճութեան մէջ թաթախեալ կենցաղ մը ունէր : Ո՛ւր սրբ, ո՛ւր թատրոն, անդ էր Բօպէրթ . ուր դեսպանական երեկոյթ մը եւ սրբզուկ հանդէս մը, անդ էր նաեւ Բօպէրթ : Տարիէ մը ետքը երկրաչափական մեծ կաճումէն փայլազիր պիտի ընդունէր : Չմտնանք ըսել թէ՛ Զ՛ն տարեկան, բարոյական գրից տենչացող երիտասարդ մ'էր . զինքն ամէն ուրեք մեծ պատուով կընդունէին : Երբ իմացաւ աղջկան անունն եւ բնակավայրն, մեծ բերկրութեամբ զնաց եւ խաղաղիկ քնացաւ նոյն գիշերն :

* *

Բօպէրթ առաւօտուն կանուխ արթնցաւ . առաջին գործն՝ երթալ եւ աղջկան ներկայանալ մտադրած էր . միշտ մտացն առջեւ էր Զ՛ի թիւն եւ Անթուանէթ անունն : Երեւակայութիւնն վեր ի վայր կը յուզուէր, յիշելով նորա սիրուն աչաց փայլունութիւնն, յոյժ երկչոտ քայլերով ի փախուստ խուսափիլն : Յիշելով նորա առ ինքն խոժոռ հայեացքն, կը գտըար ամբողջ մարմնովն թէ մի՞ գուցէ քիչ մը վերջն սենեակէն վանէ զինքն : Ահա այսպիսի յիշատակութեամբք եւ խորհրդածութեամբք վա-

րակեալ տխուր ու տարտամ կացութեան մը մատնուած էր . երբեմն մինչեւ իսկ զԱնթուանէթ մտնալու փափաք մը յինքն կը ծագէր, բայց նորա աչաց զեղեցկութիւնն, զիմաց հրապուրիչ գիծերն, շարժմանց զիւր թիւն ընթացք վազվազակի նմա ներկայանալու իղձն հոգւոյն մէջ կարմատացնէին եւ իրագործելուն մէջ իսկ շատ եւ շատ երջանկութիւն կը գտնէր :

Ժամ մը վերջն, Բօպէրթ՝ իւր զեղեցկազոյն հանդերձիւք զարդարեալ քաղաքափար կերպիւ Անթուանէթի դուռն կը բաղխէ : Զարմանալի է որ մարդիկ յաճախ շատ սարսափացից մէջ յոյժ յանդուգն են . երբէք առանց խորհելու իրաց շատ անգամ ստեղծանք յախուսն կը գործեն : Միթէ՛ Բօպէրթի երթալ եւ անունէն զատ եւ ո՛չ մէկ հանգամանացն սեղեակ չեղող անղջկան մը բնակարանին դուռն բաղխելն նուա՞ղ յանդըզնութիւն էր, եւ ի՞նչ պատճառ պիտի ցուցնէր այդ սոցեկութեանն համար . կը կարծէք թէ՛ պատճառ մը պատրաստա՞ծ էր . -երբէք : Զ՛ի թիւ դրան զանգակն հնչած եւ դուռն բացուած էր . սպասուհի աղջկան մը կողմէ ներկայացուած էր Անթուանէթի, ջերմոցիկ տոնամար քով նստած էր եւ տակաւին չէր գիտեր թէ ի՞նչ ըսել պէտք է, զէթ մեղմացնելու համար իւր յանդըզնութիւնն : Բայց քանի՛ աւելորդ էին Բօպէրթի նախազգուշութիւնք : Անթուանէթ փոխանակ բարոյանելու թէ ի՞նչ ընել եկած է, զարմանօք եւ յոյժ բերկրութեամբ կը ժպտէր, ուզելով զխնայ թէ՛ արդեօք իւր սենեակն զանելու համար շատ դժուարութիւն կրա՞ծ էր, եւ իւր ի փախուստ աճապարելուն համար ներումն կը խնդրէր :

Բօպէրթ՝ բողբոջին այլայլմէ՛ Անթուանէթի փափուկ եւ քնքրոյ ձեռներն իւր ձեռաց մէջ սեղմիւ բռնած՝ մերթ շրթանցն կը տանէր : Օրիսրդին խաղոր ու

զիւթիչ աչերն, ա՛յն հրապուրիչ եւ մեծ զօրութիւնն զՐօպէրթ վայրկենէ վայրկեան կը գրաւէին յանջախոս: Բօպէրթ՝ բուրրովին թուլացած, պշուցիկ ծնրազրեալ առաջի Անթուանէթի՝ կը հարցունէր յոյժ միամիտ կերպիւ:

—Արդեօք ցարդ սիրած էք ուրիշ մը, եւ զիս կը սիրէ՞ք:

—Բօպէրթ, չկարծէք թէ զքեզ երէկ առաջին անգամ տեսայ. ամէն օր ձեր ելումուտն տեսնել հոգւոյս մեծ պէտքն եղած էր: Միայն զքեզ սիրած եմ եւ պիտի սիրեմ:

Բօպէրթ կը վարմանար, եւ մէն մի բառի արտասանութեան ժամանակ համբոյրներ կը դրոշմէր Անթուանէթի ձեռաց մէջ: Ազջիկն զողո՞ւուն ձայնիւ կը կրկնէր:

—Արանց սեւին վրայ մինչեւ ցարդ լաւ գաղափար մը չէի ունեցած. միշտ խաբէբայ, անգութ ու անխիղճ կարծած էի. բայց երբ զքեզ նշմարեցի, կարծես թէ սոյդ գաղափարք ի բաց զացին ինէ եւ սկսայ սերտիւ կապուիլ ձեզ հետ առանց ձեր գիտակցութեան. ո՛հ, զիտնայիր թէ այժմ՝ սրտիս բարախումն քանի՛ բուռն ու սաստիկ է, եւ այս բարախումն թերեւս մահացունէ զիս:

Անթուանէթ՝ մանաւանդ այս վերջին բառերն յոյժ զողո՞ւուն կը կրկնէր: Բօպէրթի արտասուաց խոշոր կաթիլներն Անթուանէթի դէմքն կը թրջէին: Ամսական 10,000 ֆրանքի եկամուտ ունեցող 25 տարեկան մէկն, որ մինչեւ իւր այդ հասակն միայն բարոյական չըջանակի մէջ մեծցած եւ սնած էր, կրնաք խորհիլ թէ ամուսնութենէ ուրիշ բան չմտածեր՝ մանաւանդ իւր սիրած էակին նկատմամբ: Բօպէրթ այս օրիորդի հետ ամուսնանալով երջանկանալ կերպէր: Բացայայտ ճշմարտութիւն է թէ, երբ մարդ բարուք կրթութեան

մը շնորհիւ բարոյական մթնոլորտի մը մէջ ապրելու վերայ գաղափար մը միայն ունի, անշուշտ սիրած էակին հետ անմիջապէս ամուսնանալու տենչն յինքն պիտի ծագի. լաւ ընտանիք մը, անդորր յարկ մը, լաւ եւ առողջ զաւակաց հայր մը լինելու մէջ մեծ փառաւորութիւն մը պիտի զգայ: Ճշմարտութիւն է նաեւ թէ անբարոյակա՛նութեան հորիզոնին ահաւոր զօրութեան ճնշման հոսանքէն վարուողք ամուսնանալու նման առաքինական զգացումն երբեք չեն կրնար ունենալ, եւ այդ կապակցութիւնն անբացատրելի կերպիւ գոհնիկ կը թուի. իրենց հաճոյից կապը միայն մէկ կնոջ քմահաճոյից յանձնել՝ ահաւոր տխմարութիւն մը կը համարին: Բօպէրթ՝ աւելորդ է ըսել թէ՛ առաջնոց դասակարգէն էր: Բնակարանը դարձած՝ միտքն իւր Անթուանէթ հրեշտակին վրայ էր միշտ:

Անթուանէթի սենեակին ^{* * *} կը դսնուէր նաեւ 25-40 տարեկան մէկն, որու՛մ Անթուանէթի միջոցաւ Բօպէրթ ներկայացեալ էր արդէն միայն մէկ անգամ, եւ Անթուանէթ բաւականացած էր ըսել:

—Կը ներկայացնեմ ձեզ զՊ. Ժօրթ:
Բօպէրթ այս ներկայացման վրայ յոյժ վարմացած՝ կը խորհէր թէ արդեօք ո՞վ է Ժօրթ. եղբա՞յրն, հօրեղբա՞յրն, ինչո՞ւ ներկայացման ժամանակ չէր յայտնած. արդեօք զխտմա՞մբ, թէ՛ զգիտակցութեամբ նպատակի մը համար չէր ծանուցած: Ասանց վրայ ընդ երկար կը մըտածէր եւ վերջապէս չէր կրնար բանի մը յանգեցնել: Քիչ մը վերջն Ժօրթի անդ չեղած ժամանակ, յոյժ վարմանօք կը հարցունէր Անթուանէթի թէ ինչո՞ւ ըսած չէր Ժօրթի ո՞վ ըլլալն: Անթուանէթ բուրրովին չուարած՝ կը պատասխանէ:

— Հողի՛ս, չիրցայ գուշակել թէ նոյնքան բացայայտ եւ որոշ բան մը կրկնելու պէտքն պիտի զգաք կամ փոփաքիք. կարծեցի թէ կրնաք հասկնալ որ այլիկ մը իւր եղբորէն եւ սիրած էակէն դատ մէկու հետ նոյնքան մը տերմութեամբ չէ կարող վարուիլ. եւ որովհետեւ զիտէիք որ ես միայն գրեց կը սիրեմ եւ սիրած եմ, ուստի զիւրին էր հասկնալ թէ ժօրթ իմ միակ եւ սիրելի մեծ եղբայրս է :

Րօպէրթ սոյն բացատրութենէն յոյժ ուրախացաւ. վասն զի ժամանակէ մը հետէ կը կասկածէր թէ սա Անթուանէթի սիրահարն է, եւ այժմ ինքզինքն կը քամահրէր որ հրեշտակային զեղեցկութիւն ունեցող աղջըկան վրայ այնքան դժպիհի գաղափարներ տաճած է : Այլեւս բոլորովին անդորր, հանգիստ եւ բոլորովին աներկիւղ էր. չէր կասկածեր թէ մի՛ գուցէ իւր սիրտունէն էական ձեռքէն խլին : Գրեթէ ժամանակին մեծագոյն մասն Անթուանէթի քով կանցունէր : ժօրթի գրեթէ երբէք չէր պատահեր. վասն զի նա վարչութեան մը սենեակին պետք լինելով ստիպեալ էր առաւօտներն շատ կանուխ երթալ եւ երեկոյներն շատ ուշ վերադառնալ, այս պատճառաւ Րօպէրթ իւր սիրած էակին եղբոր պատահելու հաճոյքէն միշտ կը զրկուէր. եւ այս՝ մասամբ սրտին ցաւ կը պատճառէր, եւ երբ իւր ցաւոց շարժառիթն կը պատմէր նմա, Անթուանէթ յոյժ պաղ կերպիւ կը պատասխանէր :

— Սիրելի՛ս, կը գարնանամ որ ձեզ համար եղբայրս այդքան կարեւորութիւն ունի : Այնպէս կը թուի թէ առաւել քան զիս կը սիրէք զիս :

— Իրաւունք ունիս, Անթուանէթս, արդարեւ շատ համակրած եմ եղբորդ. թէպէտեւ տակաւին մէկ անգամ տեսած եմ, բայց կուզեմ որ տեսակցինք, որպէս

զի օր մը ձեր ձեռքն իրմէ առանց շտապողութեան եւ երկիւղի խնդրելու զօրութիւնն ունենամ :

Անթուանէթ զրօպէրթ կը զիտէր, սրոյ աչերն միայն սէր կարտայայտէին : Րօպէրթի այդ վերջին խօսքերուն վերայ, զորս կարտասանէր յուզեալ, բաւական ժամանակ ընթիւն պահելէ զինի ըսաւ յոյժ տկար եւ զողջօջուն ձայնիւ .

— Րօպէրթս, ինձ համար քեզ հետ ամուսնանալն անկարելիութիւն մը կը նկատեմ. զիս մի սիրեր. թերեւս զիս սիրելով սպերջանիկ ըլլաս :

1697

* * *

Րօպէրթի նման՝ ճշմարտիւ մէկու մը վրայ սէր տաճող անհատ մը ամուսնութիւն կերպէ : Րօպէրթ ինչո՞ւ չխորհէր. միթէ զբամական նեղութիւն մը ունէին, միթէ 10000 ֆրանք ամսական եկամուտ ունեցող մը զբամական անձուկ կացութեան մէջ կրնայ գտնուիլ : Րօպէրթ միայնակ կը մտածէր թէ ի՞նչ պատճառներով իւր հետ Անթուանէթի ամուսնութիւնն անկարելի կըրնայ ըլլալ : Ի՞ գուր միտքն վերիվայր կը շրջէր. ի՞ գուր ամբողջ զիշերներ առանց քնանալու կանցունէր. եւ ո՛չ մէկ պատճառ եւ ո՛չ մէկ շարժառիթ չէր կրնար երեւակայել, որպէս զի իւրեանց այս ամուսնութեան արդեւք լինէր : Եթէ Անթուանէթ սպանչի մը զաւակ լինէր, եւ զինքն իրաւամբ կը սիրէր, զարձեալ պիտի ամուսնանար, զի սէրն զինքն կուրացուցած էր : Անթուանէթ կը տեսնէր Րօպէրթի տխուր վիճակն, եւ անհանգիստ լինելով կը հարցունէր պատճառն, եւ Րօպէրթ տխուր շեշտերով կը պատասխանէր միշտ .

— Զքեզ երբէք չճանչցած՝ շատ առողջ, կայտառ, ուրախ, զուարթ էի. այժմ ճանչնալով սիրեցի գրեզ եւ այս սէրն թերեւս ի գերեզմանն առաջնորդէ ինձ :

Իրեւ ի պատասխան՝ Անթուանէթ զՐօպէրթ կը սեղ-
մէր իւր լանջաց վերայ . կը համբարէր ճակատն եւ ձե-
ռօքն կը շոյէր : Բօպէրթ այլ եւս սոյն սիրոյ արտայայտ-
ման զօրութեան չզիմանալով ըսաւ .

— Ի՛նչ որ ալ ըլլայ , անպատճառ զքեզ պիտի խընդ-
րեմ եղբորմէդ :

Անթուանէթ այս խօսքերն ստիմամբ կը լսէր . բո-
ւորովին այլայլմէ եղած կը պօռար .

— Ո՛չ , ո՛չ , սիրելիս , ո՛չ այժմ , ես քեզ զիս խընդ-
րելու եղանակն պիտի իմացունեմ :

Բօպէրթ չէր կրնար սիրուհւոյն խօսքէն դուրս ել-
նել , կը համբարէր երկայնատութեամբ : Ո՞ր սիրահար
յաճախ յոյժ համբերատար չէ հանդիսացած : Բայց
Բօպէրթ չէր կրնար այլ եւս իւր սէրն զգուիլ : Գնաց
առաւօտուն եւ դռնելով մասնաւոր սենեակին մէջ ըզ-
բաղեալ զժօրժ , սովորական ձեւակերպութիւններէ ետ-
քը , յոյժ սրտագրաւ կերպարանօք հետեւեալն խօսե-
ցաւ առ ժօրժ :

— Սիրելի՛ց իմ , տակաւին անգամ մը միայն ձեզ
ներկայանալու պատիւն ունեցայ , թէպէտեւ առանց
զԱնթուանէթ տեսնելու օր մը չեմ անցուցած . շնորհա-
պարտ եմ ձեզ որ Անթուանէթի նման ազնուութեան
տիպարի մը հետ տեսակցելու հրաման շնորհած էք , զոր
յոյժ բերկրութեամբ իմացուց ինձ :

Ժօրժ այս յառաջարանն մեծաւ զարմանօք կը լսէր
եւ բորբովին շուարած եւ սաղած ըսաւ .

— Շարունակեցէ՛ք , շարունակեցէ՛ք :

— Գիտէ՛ք , ինչո՞ւ սառ կը դռնուիմ եւ զձեզ զբա-
ղեցունել հարկադրեալ եմ . եկած եմ ձեզ բացատրե-
լով իմ Անթուանէթի մէջ ժամանակէ մը ի վեր դոյա-
ցած սէրն . . .

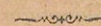
Ժօրժ այս վերջին բառերն լսելով՝ ոտքի վրայ ելաւ
կանգնեցաւ . այս անգամ զարմանք , ախշութիւն մէկ
կողմ ըրած էր . լսածէն բորբովին յուզուած էր : Բօ-
պէրթ զարձեալ կը շարունակէր :

— Այնպէս կերեւի թէ , Անթուանէթ ձեռնէ յոյժ կակ-
նածի . քանի անգամ որ իւր հետ ամուսնանալու հա-
մար ձեռնէ հրաման խնդրելու խօսք կը բանայի , կը դո-
զար կը ստիար , եւ մինչեւ խի այսօր զալս եւ իւր
ձեռքն ձեռնէ խնդրելու չգիտէր . եթէ գիտնար՝ զարձ-
եալ լալագին պիտի ազաչէր , որպէս զի քիչ մ՛ալ համ-
բերեմ : Արդ՝ դուք որ նորա միակ եղբայրն էք , ան-
չուչտ նորա երջանկութեան կը փափաքիք . ուստի Աս-
տուծոյ հրամանաւ եւ ձեր փափաքանօք զԱնթուա-
նէթ . . .

Բօպէրթ իւր վերջին բառերն արտասանելու անկա-
բող եղաւ , վասն զի ժօրժ զիմացն աթոռին վրայ ան-
զգայ ինկած մարած էր . Բօպէրթ տեսնելով զայս՝
բորբովին սաղեցաւ մնաց . վաղվազակի ամէն կողմէ օգ-
նութեան փութացին եւ ժօրժ երբ առաջին անգամ աչ-
քերն բացաւ , տեսաւ զարձեալ զԲօպէրթ զիմացը կանգ-
նած , ժօրժ դողդոջուն եւ անզօր ձեռքերն դէպ ի Բօ-
պէրթ պաղատագին երկարելով ըսաւ յոյժ մարած
ձայնիւ .

— Եա իմ կի՛նս է , իմ կի՛նս :

— Անթուանէթ քո կի՛նդ է . . . :

Մ Ա Յ Ր Ի Կ Ը

Ի Կաղզիա Թուրն քաղաքի մէջ գրեթէ ամենափառաւոր եւ գեղեցիկ դղեակն էր, ուր այրի տիկին Լուիզ կը բնակէր Անթուան անուն միակ որդւոյն: Վաթնամուտայ պառա՛ւ մը. այլ եւս միայն որդւոյն համար կապուէր, եւ դրացեացն կըսէր «Եթէ որդւոյս սէրն չըլլայ, կեանքն ինձ յոյժ անտանելի բեռ մ'է:» Իւր պառաւուտութեան մէջ իսկ յայտնի էր թէ մանկամարդութեանն ատեն Թուրնի ամբողջ հասարակութիւնն իւր գեղեցիկութեան վերայ խօսած էին. բարձր հասակն,՝ չափաւոր դիրութիւնն, հրապուրիչ դէմքն, յունական փոքրիկ քիթն, դիւթիչ եւ սեւ սեւ աչերն կը նշանակէին իւր անցեալ գեղեցիկութիւններն, եւ դեռ իւր բնակավայր դղեակն «Գեղեցիկ այրի տիկնոջ դղեակն» կը յորջորջէին: 25 տարիներէ հետէ այրի մնացած էր հրամանատար Լուիէ, որ լաւ եւ բարի մարդ մ'էր, ամենքն զինքըն կը յարգէին կը մեծարէին, եւ որոյ միակ փափաքն էր որդւոյն կրթութեան հոգատարութիւնն. բայց ճակատագիրն իրեն համար տարբեր կերպիւ տնօրինած էր. զի մինչ Անթուան հազիւ հնգամեայ էր, որ մը զինքն կառայ մէջ սպաննած էին դանակի հարուածով մը՝ ուրիշ մէկն կարծելով: Երբ կնոջն բազկոց մէջ հոգին կաւանդէր՝ վերջին խօսքերն, վերջին ազատակներն որդւոյն կրթութեան յանձնարարութիւնն էր: Լուիի մահու գէր. միլիոնատէր մը եղած էր. հինգ տարեկան հասակին մէջ: Ուստի հրամանատարին փափաքն պատկել շատ եւ շատ զիւրին էր: Տիկին Լուիզ առաջադրած էր գի-

շերօթիկ մեծ վարժարան մը զնեւ զԱնթուան եւ թողուանդ մինչեւ ցաւարտ չըջանին. բայց յայտնի է թէ մարք յաճախ իւրեանց մայրական գորովոյն հոսանքին կոյրըզկուրայն հետեւելով՝ չարաչար սխալած եւ մեծամեծ եղեւանց պատճառ են եղած: Տիկինն սոյն մարց դասակարգէն էր: Անկարելի էր իրեն համար զնեւ զԱնթուան ի վարժարան. ի՞նչպէս կրնար բաժնուիլ միակ որդւոյն տեսութենէն. ի՞նչպէս կրնար անջատիլ հոգեհատորէն. միթէ կրնա՞ր ապրիլ զաւակէն հետի. ուստի չէր կրցած վարժարան մը զնեւ զնա ըստ փափաքանոց իւր եւ վախճանեալ ամուսնոյն. եւ այս՝ չէ վարմանալի. միակ որդւոց մարք ընդհանրապէս ամէն ուրեք այսպէս են. թէ՛ ուսեալ եւ թէ՛ ագէտ մարք միեւնոյն կերպիւ կը խորհին: Եթէ երբէք միակ որդւոց վարմանց վիճակագրութիւնն պատրաստուի, բացայայտ պիտի երեւի թէ միամորք սու հասարակ շա՛տ աւելի անուս, շատ աւելի նրուսոյ կրթեալ եւ անբարոյական եղած են քան շատ պաւակներ ունեցող մօր մը տղայք:

Անթուան տան մէջ կաճէր եւ կը զօրանար, ընդարձակ սրարտիզաց մէջ կը վազէր կը պտուար, եւ ոչ ոք նորա ստահակութեան վերայ խօսել կը համարձակէր. վաղվազակի կուլար կը ճէր. տան սպասաւորք կը զարհուրէին՝ տեսնելով նորա անսպասելի վարքն ու բարքն: Տիկինն նկատելով որ որդին 10 տարեկան է, բայց տակաւին ո՛չ կարդալ եւ ո՛չ գրել գիտէ, եւ տան մէջ անպատկառ կերպիւ կապրի, եւ մտածելով թէ հօրն եւ ամբողջ ազգատոհմին անուան արատ պիտի բերէ սպառազային մէջ, եթէ այսպէս սանձարձակ թողուի, կը դողար ու կը ստկար: Անթուան տան ամբողջ ծառայից հետ հայհոյութեամբ կը խօսէր, եւ մօրը դէմ առանց ահնածելու կը սօսար. մայրն՝ մեկուսացեալ կոյրայր

որդւոյն սպազային վրայ : Յիշեց ամուսնոյն վերջին խօս-
քերն եւ խօսոյն մտազրեց սոյն վիճակին վերջ տալ՝ զԱն-
թուան կարեւոր վարժարան մը գնելով : Վերջնապէս բազ-
մազան խօսատմութք յաջողեցաւ համուզել զԱնթուան եր-
թալ վարժարան :

13 տարիներ սահած էին* * Անթուան 23 տարեկան
ճաղիկ հասակին մէջ, կայտատու եւ աշխոյժ՝ հօրն եւ ամ-
բողջ քնտանեաց անդամոց համար պատուարեր վիճա-
կաւ մը վարժարանն թողլով՝ ի սուն կը վերադառնայ ,
ի ձեռքն ունենալով Փարիզի բժշկական Ակադեմիայէն
ստացած փրոյսականն : Անթուան առաջագրած էր թուրն
հաստատուել : Մայրն յոյժ բերկրալից կը նայէր որդւոյն
բարեոք կացութեան վրայ եւ սիրան համակ կը ընոր
հոգեկան քաղցրիկ հեշտութեամբ : Ո՞ր մայր՝ որդւոյն
մանաւանդ միակ որդւոյն լաւ վիճակն տեսնելով չհրճ-
ուիր : Անթուան բժշկական ասպարէզին մէջ սուղ ժա-
մանակէ ետքը մեծ համբաւ ստացաւ եւ ամէն ոք քա-
ղաքին մէջ անոր ճարտարութեան եւ ուշիմութեան վե-
րայ կը խօսէին : Արդարեւ մեծաւ ուշադրութեամբ կը
վարէր արհեստն . ս'եր աղքատ մը , ս'եր թշուառ մը ,
անդ էր Անթուանի խնամքն ու դորովն . գթոտ եւ բա-
րեւիրտ հրեշտակ մը դարձած էր ամբողջ թուրնի բը-
նակչաց համար . բայց շատ եւ շատ զարմանալի էր որ
տան մէջ մօրն հետ բոլորովին կոշտ եւ կոպիտ կը վար-
ուէր . մայրական հազարաւոր զգուանաց հանդէպ ան-
զգայ եւ քարացեալ սիրտ մը կը ցուցնէր փոխան բա-
րեհամբոյր եւ հեզարարոյ վիճելոյ , մանաւանդ նոյն
բարքով կնոջ մը գէտ՝ , որ դորովոյ ճայնն խափանելով
սրտին մէջ՝ 13 տարիներէ հետէ զրկուած էր իրմէ , մի-
այն զինքն կրթեալ եւ ուսեալ տեսնելու տենչանօք : Ե-

րեկոններն , որոշեալ ժամերուն , տիկին Լուի՝ գորովա-
գութ մայրն , կը շատապէր դուռն անգոր սրունքներովն ,
եւ որդւոյն զարսեան կը սպասէր : Եւ ահա հեռուէն կը
նշմարէր որդին բաց կտուաց մէջ նստած ,

— Բարի եկար զաւա՛կս , սիրելի Անթուա՛նս , բարի՛
եկար :

Անթուան բոլորովին անտարբեր էր մօրն զգուանաց
եւ անոյչ անոյչ հայեցուածոց : Փոխանակ բարեւով մը
մայրն սղջագուերելու՝ խիստ գէտք մը , կոշտ նայուածք
մ'էր որ ամէն երեկոյ մայրն իրբեւ փոխանակութիւն կը
տեսնէր իւր զաւկէն : Սեզճ մայրն տեսնելով նորա այս
ցրտութիւնն , ի զուր կը փնտուէր շարժառիթն . եւ յա-
ճախ վաթմանամեայ բարեւիրտ պառաւն ի խոր խոցուե-
լով՝ արտասուաց կաթիլներ կը թափէր : Քանի՛օն դը-
ժընդակ է մօր մը համար , մանաւանդ գորովագութ եւ
զգայուն տիկին Լուիի նման մօր համար՝ ունենալ զա-
ւակ մը , սիրել զնա ջերմագին եւ փոխադարձարար չը-
սիրուիլ : Անհնար է բացատրել նկարագրիկ սոյն շարա-
բաստիկ մօր վիճակն . չէր կրնար առանց դողալու խօ-
սիլ որդւոյն հետ . յաճախ կը յանդիմանուէր , յաճախ
անարզանաց նայուածքներ կրնդունէր . իւր օրերն , իւր
ամբողջ վերջին տարիներն լալագին կանցունէր թէ է՞ր
արդեօք իւր հետ անգթօրէն կը վարուի :

Օրերոք Վերժին յոյժ կրթեալ եւ յոյժ գեղեցիկ աղ-
ջիկ մ'էր եւ հազիւ 18 տարիներ բոլորած : Իւր մեծ
հօրն հետ՝ միայնակ , տիկին Լուիզի գղեկին ճիշդ զիմացն
կը բնակէր մեծ ճոխութեանց եւ հեշտութեանց մէջ , եւ
նոր հաստատուած էին սոյն բնակարանին մէջ . գրեթէ
ամբողջ վեց տարիներ Փարիզի աղջկանց ամենամանուա-
նի վարժարանին մէջ անցուցած էր . այժմ՝ իւր ժամա-

նակն միայն ընթերցմամբ կանցունէր, եւ միշտ մեծ եւ երեւելի հեղինակաց գործերն իւր ուշադրութեան առարկայ եղած էին :

Անթուան յոյժ հետաքրքիր էր ծանօթանալ Վերժինի բարոյական կենաց : Օրիորդին՝ արտաքոյ ընտանեկան յարկին ընթացքէն բոլորովին հրապուրուած, եւ նայուածքին անուշութեան վրայ սքանչացած՝ կըզգայր թէ՛ մեծ գորութիւն մը մուտք դասած է յինքն : Մայրն կը նշմարէր սրբւոյն համակրանքն առ զբացի օրիորդն, եւ կուզէր վերջին տարիներու մջ իւր հարսն տեսնելու փափաքն իրադործել : Յոյժ երկիւզակի կերպարանքով խօսք բացաւ սրբւոյն, եւ աս՝ պատասխանն լսեց, « ես ամուսնութեան խնդիրն մօր մը հարցունող տխմարներէն չեմ : »

Տարապազ մայրն՝ յոյժ սրտաբեկ՝ լեւել ստիպուած էր :

Գրեթէ երկու ամիս վերջն կը կատարուէր Անթուանի ամուսնութիւնն մեծաւ ճոխութեամբ ընդ օրիորդ Վերժինի, սոյ ի՞նչ ընկերութեան եւ ի՞նչ ընտանեաց պատկանիլն մինչեւ ցայնժամ անձանօթ էր : Բաւական ժամանակ ետքը իմացան թէ նորա հայրն շատ տարիներ յառաջ իրբեւ մարդասպան ի Փարիզ ցմահ շղթաշակապ բանտարկութեան դատազարտուած եւ ի բանտի մեռած էր : Տիկին Լուիզ այս լուրն իմանալն 15 օր վերջն հոգին աւանդեց . իւր մահուան ժամանակ ի զուր «Անթուան», Անթուան» կը գոչէր մեղմիկ : Աւա՛ղ, նորա օրհասական ձայնը միայն սպասահեաց սիրտերը կը վրդովէր : Խեղճ պատան չիբցաւ հանդուրժել տեսնել իւրեանց զերդաստանն անսրտուող սրբւոյն կապակցութիւնն :

Անթուանի եւ ըսակցին կենցաղն երբէք չփոխուեցաւ տիկին Լուիզի մահուամբ . կարծես՝ մայրն իրեն սրտնեղութիւն կը պատճառէր, եւ մօրն մահուան վերայ երբէք ցաւ մը վիշտ մը չկրեց . միշտ իւր գործերով կըզբաղէր, եւ օրերն՝ ամիսներն՝ տարիներն այսպէս առանց սրեւիցէ դէպքի կը սահէին : Ընտանեկան յարկն փոքրիկ մանուկով մը յոյժ խաղաղ էր : Անթուան երեկոյններն զգուշելով շոյելով իւր սիրասուն մանուկն, սրտի մեծ եւ փառաւոր հանգիստ կըզգայր . մանուկն գրկելով՝ աշխարհի երջանկագոյն էակն կը համարէր ինքզինքն . նորա մէն մի ժպտիկն կը համբուրէր աչէրն . մանկան դէմքն ճիշդ մօրն նմանութիւնն ունէր . կարծես՝ մայրն էր մանուկ դարձած . ինքզինքն երջանկագոյն կարծելու ատեն երբեմն մայրն կը մտարերէր . նորա զգուշանքներն, նորա հաղարաւոր անոյշ նայուածքներն, եւ փոխադարձաբար՝ իւր կոչտութիւնն եւ կոպտութիւնն . եւ վաղվաղակի կուզէր միտքն ուրիշ բանի վրայ դարձունել : Բայց, ո՛չ, միշտ մօրն վրայ կը խորհէր ակամայ . կը զարմանար թէ մօրը վրայ խորհիլն ի՞նչ կը նշանակէ . կուզէր մտնալ . կուզէր մտքէն ի բաց վանել . բայց քանի որ մանուկն տեսնէր, ահա մայրն էր իւր զխնայը կանգնած : Միթէ կարելի՞ էր արդեւիկ մանկան իւր քովն գալ . միթէ կրնա՞ր օր մը անցունել առանց տեսնելու իւր սիրելի եւ միակ զաւակն : Կը խորհէր թէ մօրն սիրոյ բուռն զգացմանց հանդէպ ո՛րքան անգլթօրէն վարուած էր, քանի՛օն ցուրտ վիճակ մը ցոյց տուած էր : Այլեւս կամաց կամաց սկսաւ ծուլանալ իւր զբաղմանց մջ . միշտ մայրն, մայրիկն, մայրն, մայրիկն : Կինն տեսնելով ամուսնոյն դախիմաւն, նիհարնալն՝ հոգ կը տանէր, սուղ ժամանակի մջ ամբողջ թուրնի բնակիքը գրեթէ մոռցան զինքն : Անթուան ատխալեալ միշտ ի տան

կանցունէր, զինքն ո՛չ հրաւիրող եւ ո՛չ փնտռող կար. շարաթներով տունէն դուրս չէր ելնէր:

Անթուան վերջապէս հիւանդացած էր. հուսկ յետոյ մտահոգութենէ ի մտահոգութիւն, վիշտէ ի վիշտ, երեւակայութեան շարքեր միտքն վերիվայր կընէին թէ է՞ր մօրն գգուանաց եւ սիրալիր խօսքերուն զէմ՝ ա՛յնքան անգութ վարուած էր: Կը յիշէր լալազին, եւ հոգեկան մեծ եւ մեծ տազնապներով ա՛յն օրերն, յորս մայրն դուռն կանգնած իւր գալստեան կտարսէր, եւ ինքն նուրս քաղցրարարոյ ընդունելութեան փոխան բիրտ նայուածք մը միայն կը ցուցնէր:

Տիկին Անթուան՝ յոյժ ուրախ՝ մեծ հաճոյք կը զգայր ընթերցանութենէ, առաւօտէ մինչեւ երեկոյ սենեակն առանձնացած, լըրտ Պայրըն, Շէյքսպիր ի ձեռին՝ թաղուած կը մնար սլուցիկ: Ամուսինն Անթուանէթ՝ չըջապատեալ միայն սպասուորաց խնամքներով՝ անդադար նոցա օգնութիւնն կը կոչէր: Իւր ամուսինն քօփն կը կոչէր: Սպասուորք դուրս ելած կամ գրազած ըլլալը կիմացունէին: Մերթ կամ գրեթէ միայն օրն անգամ մը ամուսնոյն քով կուգար նա, եւ սրպիսութիւնն հարցունելէ ետքը կը մեկնէր:

Անթուան տեսնելով կնոջն վարուց եւ բարուց ցըրտութիւնն, ա՛լ աւելի կը խորատուզուէր վշտաց մէջ: Գիշերներն միշտ «մայրիկ» պոռալով կարթննար սրտընդուտ: Մինչեւ վերջին շունչն «մայրիկ, մայրիկ» գօչեւով հօգին աւանդեց. նորա մահուան լուրն երբ կնոջն կը հաղորդեն, կը տեսնեն զնա՝ Շէյքսպիրի ընթերցմամբ խորատուզեալ:

Թ Շ ՈՒ Ա Ռ Մ Ա Յ Ր Մ Ը

Ի ԳՍՏԱՐԱՆԻ

— Այո՛, տես՛րք զատուորք, կը խոստովանիմ՝ ձեզ. ես գո՛ղ մ՛եմ, — կըսէր կինն լալազին: Բայց հուսատուցէ՛ք ինձ, յանցանքն իմն չէ: Ուրիշ կերպ չէի կարող վարուիլ: Փոքրիկն միշտ կուպար, ստեղձ խոնկ իսկ աչքին չէր երեւեր, միայն անոր վերայ կերպէր. զիշերն քուն իսկ չունէր. եւ դայս անշուշտ դուք չէք կարող լաւ մը հասկնալ, դուք, այո՛, որ հարուատ եւ միանգամայն երջանիկ էք, չէք դիտեր թէ մանկան մը բաղձանքն ի՛նչ կը նշանակէ եւ քանի՛ ուժեղ է. դուք որ դայսս վազընդփոյթ զո՛հացընել միայն վարժուած էք:

«Արդէն երբէք բազդն ինձ չէ ժպտած, ամուսինս օր մը իյնալով ըստտակերտէ մը՝ իսկոյն մահացաւ, եւ ես նոյն օրէ հետէ փոքրիկ Բիէն սրղւոյս հետ միայնակ եւ անօգնական մնացի: Բիէն յայնժամ զեռ նոր 3 տարեկան կըլլար: Մեր դոյուն կահկարասիքն եւս ամուսնոյս թաղման եւ իմ սեւ չըջազգեստիս պիտոյից համար վաճառեցի: Հետեւեալ օրը ամուսնոյս վարպետին զիմնեցի դրացեացս ստիպմամբ, զի անոր զօրծոյ մէջ աշխատելու տտեն ինկած մեւած էր: Ո՛հ, չկարծէք բնաւ թէ ինձ չունկնդրեց. աւա՛ղ, իւր զէմ՝ դատ բանալու խորհուրդ տուաւ ինձ, բայց դատ բանալն ինձ նման կնոջ մը համար շատ զժուարիւն էր. դատ բանալ՝ դրամի խընդիր մ՛էր, եւ ես դրամէ բոլորովին զուրկ վիճակի մը մէջ էի: Կը տեսնէք, տես՛րք զատուորք, թէ առ ի չգուցէ դրամի իրաւունքս կորուսած եղայ: Յայսս եւ աւելնիպարութիւնս միայն աշխատելու մէջ կեդրոնացուցած

էի. բայց ի զուր կը փնտռէի. ամէն կողմ՝ կը դիմէի. աւա՛ղ, ամէն կողմէ միայն յուսահատական ձայներ կը լսէի. աշխարհի մէջ միայնակ կին մը սոսկալի բան է: Արդէն թշուառութիւնն եւ ո՛չ ումեք վատահումիւն չընե՛րչներ, եւ պաշտօնատունք, առ որս կը դիմէի՝ զիս թո՛ղքան անարդ կերպիւ կը վանէին որ դժուարաւ կըրնայի արտասուացս կաթիլներն ծածկել: Եւ ոմանք՝ ինձ նման աղքատութեան մէջ գտնուողի մը ո՛րեւիցէ ապրանք վատահիւն տխմարութիւն ըլլալն նրբութեամբ մը կը հասկցնէին. որովհետեւ իրենց ապրանքներն մեծ արժէք ունէին, եւ ես անոնց փոխարէնն հատուցանելու համար եւ ո՛չ ինչ չունէի:

«Մտկայն, ապրելու համար ուտելու էինք. ես Ձե՛ծամ եւ մինչեւ երկու օր առանց բան մը ուտելու կըրնայի համբերել, բայց փոքրիկս չէր կարող: Պիտի մեռնէր խեղճն. այլ յայլմէ կը վնէի երբ կը խորհէի թէ օր մը անար կտար մը չոր հաց տանելու անկարող վիճակի մէջ պիտի գտնուիմ: Անոր անօթի մարիլը կերեւակայէի եւ ամբողջ մարմնովս կը դողայի:

«Ո՛հ, թշուառութիւն, աշխատելու համար ջանք, փոյթ ունենալ, աշխատելու համար ամեն զոհողութիւն ի կիր արկանել, մինչեւ իսկ արիւն թափելու պատրաստ լինիլ. ամենքն ալ ընդունայն. այս ամենայն եռանդ, եւ կամք՝ փոքրիկ մանուկ մը անօթութենէ ազատելու օգուտ չպիտի ընեն: Եւ այս քանի՛ սոսկալի է: Երբ կը խորհիմ թէ մէկն՝ մանաւանդ մանուկ մը սա ի չգայէ չոր հացի պիտի մահանայ, մեծաւ սոսկմամբ կը հայիմ՝ կենաց վերայ, եւ ծովու կա՛մ գետոյ մը ալեաց մէջ անյայտ վննելու մեծ հաճոյք, մեծ փրկութիւն կը նշմարեմ՝. այո՛, բայց փոքրիկն Բիէս, որում ամէն ինչ տալիս անձանթ են, որում տակաւին հարձ չեն չուս-

ուութեան ճիրաններն, ո՛վ պիտի խնամէ այն հէզը, ո՛վ պիտի հայթայթէ անոր պիտոյից գէթ կարեւորագոյններն. ո՛վ պիտի խնամէ զգուռն զնա:

«Անշուշտ զուր եւս գաւախաց հայր էք. անտարաւոյս զուր եւս փոքրիկ մանչեր եւ փոքրիկ աղջիկներ ունիք, եւ թերեւս նոքա հրեշտակաց նման գեղեցիկ են իրենց թաւչեայ եւ մետաքսեայ հանդերձից մէջ՝ ճոխացեալ ազգի ազգի խաղաղիկներով: Կը սիրէք զանոնք, այնպէս չէ՞: Մեք ալ, մեք աղքատքս ալ աւելի կը սիրեմք մեր գաւախներն. աղքատութիւնն, չուառութիւնն մեզ աւելի սիրելի կընեն զանոնք:

«Եւ որպէս զի փոքրիկս բանի մը կարօտութիւն չունենայ, մուրալ սկսայ. ուրիշ կերպ չէի կարող ընել. այնպէս չէ՞, որովհետեւ աշխատութեան միջոց չկար ինձ համար, եւ ո՛չ ոք կուղէր ինով զբաղիլ: Մուրալն ինձ համար առաջին անգամ շատ դժուարին եղաւ. գիշերային մթութեան կըսպասէի. չէի յօժարեր որ շառագնութիւնս նշմարէ ոք. առաջին անգամ ձեռքս երկընցուցի՝ առանց բառ մը արտասանելու. ի զուր կը ջանայի. կոկորդէս բառ մ՛իսկ չէր ելներ: Հրաչէ կերկաթի մը պէս ա՛յդ արտասանել ուզած բառերս կայրէին կոկորդս: Երեք անձինք կանցնէին՝ ինձ առանց նայելու իսկ: Փոքրիկ Բիէսս քովս կանգնած էր, եւ նորս ձեռքերն սերտիւ բռնած էի. կամաց մը ըսաւ «Մայրի՛կ, անօթի եմ.» անօթի էր որդեակս. կարծես՝ այդ ձայնն ինձ քաջութիւն տուաւ. կարծես՝ ի նմին պահու չէի երկընչեր թէ անցորդք կը նշմարեն անօթահար շառագնութիւնս. փափաքս՝ միակ գաւախիս ուտելիք հայթայթելու մէջ կը կայանար: Մինչ այս մինչ այն՝ կին մը փողոցն դարձաւ. փոքրիկս համատի տղայի մը ձեռքէն բռնած էր. այդ տղան կը խայտայր ամէն քայլափո-

խին : Մայր մ'էր դա . առ ո՛վ կրնայի գիմել քան առ
դա . խելամուտ եղաւ վաղվազակի եւ ձեռացս մէջ 4
սու դրաւ : Այդ գումարն նոյն սպարազային մէջ 4 ոսկիի
արժէք ունէր ինձ համար :

« Գիշերն Բիէս տանց ուտելու չքնացաւ . եւ ուրա-
խութեամբ անոր ճաշելն տեսնելով՝ կարծես , ամէն նե-
ղութիւններէ ու հոգերէ զերժ ու ազատ էի . եւ կար-
ծես՝ վազուան համար աւելի յոյս մը կըտածէի . միթէ
մարդկութեան բնութիւնն այսպէս չէ՞ : Բայց աւա՛ղ ,
թշուառութիւն մը միշտ ուրիշ թշուառութեան մը ա-
ռաջնորդն է : Հետեւեալ օրն նախարդ աւուրց նման
անգութ կերպիւ լուսցաւ : Գարձեալ ստիպուած էի մու-
րալ : Վաճառելի բան մը չունէի : Քանի մը օխայ բուրդ
ունէի , բայց ատոր վրայ փոքրիկ չուառս կը ննջէր . կըր-
նայի՞ վաճառել զայդ , միակ փոքրիկիս գիշերային հան-
գըստեան առարկայն : Ես աթոռի մը վրայ կը ննջէի
բայց նա , սիրուն հրեշտակն , իւր գուլտր ու նուրբ ան-
դամներովն պիտի կրնա՞ր տակալ փայտեայ աթոռի մը
կարծրութեան . թոչնոյ ձագ մը անբոյն ձգել՝ քանի՞
անգթութիւն է : Ամէն գիշեր կը մուրայի : Տեղ մը կար ,
ուրիկէ անցնողներն ինձ աւելի բարեմարտ թուեցան . այդ
վայրին ձիւղ գիմացն մե՞ծ խանութ մը կար , որոյ հար-
խրաւոր լոյսերն իմ կանգնած տեղս աւելի մի՞ին կը-
նէին : Անտութն լի էր բիւրաւոր գեղեցիկ եւ սիրուն
առարկայներով : Մայրեր խրեանց զաւակաց ընկերակ-
ցութեամբ անդ ելլամուտ կընէին , եւ փոքրիկ տղայք՝ ի
տեսիլ այն սիրուն առարկայից՝ կը խայտային եւ ուրա-
խութեան ձայներ կը բառնային : Մայրեր տեսնելով իւր-
եանց զաւակաց խայտանքն՝ կը գգուէին զայնս , եւ երբ
դուրս կենէին , մանկանց ձեռաց մէջ մէկ մէկ խաղալիկ
կը տեսնուէին :

« Ասոնց կերկարէի ձեռքս , որպէս զի սղորմութեան
ձեռք կարկտենն , եւ զայս լի՛ վատահութեամբ կընէի ,
բայց ասոնց մէջ էին մայրեր , որք կոչուութեամբ « գնա »
ըսելով կը սաստէին ինձ : Այս կիներն՝ որք առատու-
թեան մէջ կը լողային , միթէ գիտէին իմ՝ հոգեկան
տագնապներս :

« Փոքրիկ Բիէսս ամէն օր տեսնելով ազգի ազգի
խաղալիկներ այս խանութին մէջ , ուզեց որ հատ մ'ալ
իրեն համար գնեմ , վասն զի տղայց ձեռքն ամէն օր
խաղալիկներով լի կը տեսնէր . անտարակոյս կը խորհէր
թէ ինքն ինչո՞ւ ձեռքերն դատարկ տուն կը դառնայ :
Անտութին ապակիին ձիւղ առջեւն էր դրուած փայլուն
աչքերով , ձեռքերն վեր վերցուցած պաճուճապատանք
(պէպէք) մը . Բիէսս կը թախանձէր հազար եւ մէկ ձե-
ւերով , որպէս զի գնեմ՝ զայն . այս սրագտանաց առ-
ջեւ հոգիս կտոր կտոր կըլլար . ինչպէս ըսի՞ միշտ կու-
լար . ուտել խմել աչքին չէին երեւեր . երբ տուն կը վե-
րագառնայինք , կուլար , ձեռներն ինձ կերկարէր . վեր-
ջապէս բոլորովին յոգնած գնացած պահուն , վերջին
անգամ ըլլալով՝ մեղմիկ ձայնով եւ արտասուալից աչ-
քերն առ իս սրագտապին դարձունելով կըսէր .

— « Մայրի՞կ , անկէ ինձ պիտի գնես , մայրի՞կ :

« Քանիցս փորձեցի մէկտեղ չտանիլ զնա , բայց կու-
լար , կը պօսար , կը հեճէր , որս երբէք չէի կրնար հան-
դուրժել . անոր գեղնիլն կը տեսնէի եւ կը սոսկայի .
արդեօք Բիէսիս բա՞ն մը պիտի պատահի , արդեօք Բիէ-
սըս պիտի մեռնի՞ . այս զաղափարներն՝ կարծես՝ պիտի
խեղազար ընէին զիս :

« Գիտեմ , այս ամենայն ձեզ յոյժ տարօրինակ կը
թուին , եւ թերեւս ձեր մէջէն ծիծաղելով ուսերնին վեր

խի վերցունտոյնի կան . պաճուճապատանքի մը պատմութիւն . ո՛րքան գարմանալի . ըւրջ ղէպք մը չէ այս , եւ տղայ մը իրեն խաղալիկ չարուելուն համար չմեռնիր . այսպէս խորհիլն շատ եւ շատ զիւրին է , բայց տղայոց համար խաղալիկն հացէ աւելի անհրաժեշտ է . այս հըրեշտակաց հոգւոյ ուրախութիւնն է . ձեզ քրքիջ պատճառաղն՝ իրենց տառապանք է , որոց անշուշտ չեն կըրնար հանդուրժել :

«Որքան որ սուղ էր նոյն խաղալիկն , բայց անոր համար գնել պարտէի : Հաշիւ ըրի . ինքզինքս 3 օր ամէն ուտելիքէ գրկելով պիտի կրնայի մէկ կողմ՝ գնել քանի մը սու : եւ սկսայ չուտել :

«Արդարեւ մեծ գրկանք մը չեղաւ ինձ համար , խորհելով թէ իմ այս գրկումն պիտի ազատէ գաւախ իւր մշտնջենական տխրութեան վիճակէն . սիրով կը տանելի անօթութեան , եւ որդեկիս համբերութիւն տալու համար մերթ կըսէի . «Անմիջապէս պիտի գնեմ խաղալիկը .» կը հաւատար հրեշտակն , երկու անգոր բազուկներն ինձ կուղղէր , զիս կը համբուրէր եւ այսպէս իւր չորհահակալութիւններն ինձ կը յայտնէր : Անդո՛րր կը ննջէր :

«Վերջապէս երրորդ օրն 40 սու մէկ կողմ՝ դրած էի . խաղալիկին զինն էր այս , զոր ապակիին ետին տեսած էինք :

«Բիէն ձեռքէս բռնած՝ ուրախութենէն կը խայտար . ես՝ թախծեալ՝ խանութէն ներս կը մտնելի՝ վախճալով որ չմերժեն իմ դրամս , ինչպէս մերժած էին ինձ տալ ո՛ր եւ է գործ աշխատութեան :

«Սաղալիկ մը , կը հարցունէի : Պաշտօնեայն երեսու կը զիտէր գարմանօք . յետոյ տեսնելով որ ստակն ձեռքս բռնած էի , ուսերն վեր վերցունելով հատ մը մեզ եր-

կընցուց : Բիէն իսկոյն զայն յախշտակելով՝ սերախ սըրտին վերայ սեղմեց . հազար եւ մէկ կերպերով կը զըզուէր ու կը շոյէր , եւ ես անոր ուրախութիւնն տեսնելով՝ երջանիկ էի , եւ յակամայս աչքերէս ուրախութեան արտասուք կաթիլ կաթիլ կը հոսէին :

«Իսկոյն լսեցի որ պաշտօնեայն զիս կը կոչէր եւ կըսէր .

«Բայց կը սխալեք , խաղալիկն 80 սանթիմ է ոչ թէ 70 :»

«Նախ լրածիս չէի հաւատար . արդ երկու սու ալ պէտք էր , զոր չունէի . ո՛ւրիշ կրնայի առնուլ . պաշտօնեայն ստակս ինձ կը վերադարձունէր . ես աղաչելով կատիպէի որ այսչափն ընդունի :

«Այլ եւս խօսելու ժամանակ չունիմ՝ կը պոռար , եւ խօսքն զաւկիս ուղղելով «տո՛ւր , տո՛ւր» կը գոչէր զայրացած :

«Փոքրիկս ալիողորմ՝ ձայնիւ «մայրիկ» պոռաց : Բայց այս մէկ բառն իւր հոգւոյ ամբողջ տխրութիւնն կը բացատրէր բացորոշ կերպիւ . հոգիս արիւնլուայ էր հանդէպ այս հէք մանկան «մայրիկ» աղաղակին : Այնուհետեւ այլ եւս չեմ գիտեր թէ ի՞նչ եղայ . զըւզս կը դառնար , եւ խենդի մը պէս՝ փոքրիկս բազկացս մէջ ստի խաղալիկին հետ , եւ սկսայ ի փախուստ աճապարել :

«Ճանապարհին ծայրն զիս բռնեցին . գիտիլն որ կը մուրայի , եւ ահա արդ ինչո՞ւ սատ ձեր սովն կը գտնուիմ :

«Գողցայ , այս՛ , տեա՛րք դատաւորք . ի՛նչ պատիժ որ կուղէք՝ տնօրինեցէք ինձ համար . բայց ծնրադրեալ կաղաչեմ , մանուկս իւր խաղալիկէն մի՛ գրկէք , որոյ համար ա՛յնքան արտասուաց կաթիլներ թափած է :»

Դատաւորը զմեւրացիկ մայրն իրբեւ անարար ու ազատ արձակել վճռեցին :

ԵՐԿՈՒ ՅԱՆՅԱՒՈՐԻ

Լուիզ դեռ նոր Տիկին ժան եղած էր : Հագիւ ամիս մը սահած էր Լուիզի ամուսնութեան վերայ՝ ժան հարկադրեցաւ գործոցն համար թողուլ յարկն, նորահարս կիներն եւ երթալ օտար երկիր : Արդարեւ քանի՜ տխուր վիճակ է այս, որ երբեմն կը սրտահի : Մերթ, նոր ամուսնացեալք՝ կենաց քաղցրութեան եւ հրապուրանաց ճաշակն դեռ նոր վայելած՝ յանկարծ կըստիպուին մեկնիլ : Սիրատուն մանկամարդ կնոջ մը համար՝ ամուսնութենէ զրեթէ անմիջապէս վերջը զրկուիլ սիրած էակէն՝ ապաքէն ծանր է : Տիկին ժան՝ ամուսնոյն բաժանման օրն յոյժ տխուր էր . կարծես՝ մահուան բաժանումն էր : Տան զրանդեաց վերայ կանգնած՝ ամուսնոյն չուն կը դիտէր մինչեւ որ աչքէ անյայտ եղաւ նա : Տիկին ժան ցորենագունից գեղեցկագոյնն էր . սեւ սեւ աչքերով փոքրիկ բերան մը, հրապուրիչ զլուս մը կը կազմէր . լայն եւ փառաւոր ուսերն զինքն վեհ ու վսեմ կը հանդիսացունէին . զնացքն եւ ծանրաբարոյ տեսակցութիւնն՝ իւր բարեկամաց հրապոյր կազդէին : Յոյժ գեղեցիկ մը կը համարուէր, եւ իւր միշտ տխուր եւ մեղամաղձիկ կերպարանքն տեսնել եւ չարգահատիլ նմա՝ անկարելի էր : Ամուսնոյն բաժանման օրն համայն ծանօթք նորա

վերայ կը ցաւէին, եւ կը զարմանային ժանի անխղճութեան վերայ, որ նոյնքան փափուկ եւ գեղեցիկ կին մը լքանել երթալու չափ քարտսիրտ եղած էր : Արդարեւ ի՞նչ են կանայք առանց իւրեանց ամուսնոյն օժանդակութեան : Անգօր էակներ : Ի՞նչ են ճագք թռչնոց՝ առանց իւրեանց մօր : Տիկին ժան յոյժ տխուր էր, բայց ի՞նչ կրնար ընել . պարտէր համակերպիլ աշխարհի օրինաց . ո՞վ այսպէս չէ ըրած : Ժան հուժկու եւ գործունեայ երիտասարդ, 25-26 տարեկան, սիրահարելով Լուիզի հետ՝ խօսոյն որոշեց ամուսնանալ . բան մը՝ որ բնաւ չկայ արդի երիտասարդաց երեւակայութեան մէջ : Կը տեսնեմք, կը լսեմք զրեթէ ամէն օր աղջկան մը այս կամ այն երիտասարդն, կամ երիտասարդի մը այս կամ այն աղջիկը խարելն եւ կը սոսկամք անշուշտ, եւ յաճախ սոյն վատթար խարելութեանց հետեւանք եղող քստմնելի տեսարանաց կը ծանօթանամք : Ժան թէպէտ եւ պարզ գործաւոր էր ի Փարիզ դաշնակի գործարանի մը մէջ, թէպէտեւ զինքն տեսնողք կոշտ ու բիրտ բնաւորութեամբ մէկն կը կարծէին, բայց ուսեալ, մեծ կրթութիւն մը առած էր, եւ միանգամայն այսպիսի ոճիրներու շարժառիթ եզոզներու նման երբեք նենգութեամբ չվարուեցաւ Լուիզի հետ, եւ որովհետեւ խոստացած էր ամուսնանալ հետն, անպատճառ պարտեր ամուսնանալ, սէրն մուտք գտնելով ի նմա՝ զգացումներն վեր ի վայր կընէր : Միշտ գլուիզ յինքն կը նշմարէր, եւ նորա ամբողջութիւնն իւր կեանքն կը կազմէր : Ժան առաջին անգամ գլուիզ տեսած էր հանրային պարտէզի մը մէջ . խօսոյն նորա գեղեցկութիւնն ուշադրութիւնը գրուելով, սուղ ժամանակի մէջ միմեանց յայտնեցին իւրեանց սէր : Լուիզի սէրն եւս ճշմարիտ էր . միայն ժանի հանդիպած էր, միայն նորա

համար բարախած էր սիրտն . մերթ պարտէզի մի անկիւնն եւ մերթ հանրակառաց մը նստարանին վերայ միմեանց հետ կրնային տեսակցել : Ժան Լուիզի քով նստած՝ դիտելով նորա անոյշ ու հրապուրիչ հայեացքն՝ ինքզինքն աշխարհի երջանկակոյնն կը նկատէր . հոգւոյն եւ սրտին զարկն կը դիտէր եւ կզգար որ ինքն Լուիզով միայն կրնայ երջանկանալ : Ամուսնութեան առաջադրութիւնն յայտնի ըրաւ Լուիզի , եւ նա մեծաւ բերկրութեամբ հաւանեցաւ : Ամուսնութիւնն վաղվազակի կատարուեցաւ զուարճութեամբ : Թէպէտեւ մեծատանց ճոխութեամբ եւ շոպյութեամբ ողողուած չէր սոցա հարսնեկան հանդէսն , բայց սրտի եւ հոգւոյ փառաւորութիւն մը կը տիրապետէր անոյ , որ երբեմն կը պակասի երջանիկ համարուած մեծատանց յարկերէ : Եւ արդարեւ միթէ կարեւորութիւն ունի՞ նիւթական սրեւիցէ պերճութիւն՝ հոգեկան անդորրութեան եւ զուարճութեան քով : Ժանի ամուսնութենէն մէկ ամիս վերջը՝ գործարանն անանկացաւ , եւ Ժան ստիպուեցաւ դատարկ կենալ , բայց ո՛չ շատ ժամանակ , որովհետեւ յԱմերիկա գործարանէ մը իրբեւ գործաւոր վաղվազակի հետադրաւ ընդունուեցաւ : Արդարեւ Փարիզի նման բազմա-գործարան մայրաքաղաքի մը մէջ գործ մը գտնել կարելի էր , բայց երբէք չէր ուլեր առանց գործի եւ առանց զբաղման կենալ փափուկ , գեղեցիկ եւ զգայուն կնոջ մը քով : Ժան իւր անգործ վիճակին մէջ չէր կըրնար այսպէս վարուիլ . ո՞ճիր մը չէր կրնար գործել , զի կնոջն պատիւն , իւր սաղազայ զաւակացն պատիւն իսկոյն իւր աչացն յառաջ կը ներկայանային . անձնասպան եւս երբէք չէր կրնար լինիլ . վաղվազակի կնոջն սէրն , նորա թշուառութիւնն կը պատկերանար առջեւն եւ կը ստակար . որո՞ւ պիտի յանձնէր . առանց իւր խնամոց ,

առանց իւր հոգածութեան եւ զգուանոց ի՞նչ պիտի ըլլար : Ուստի սարտէր անյապազ մեկնիլ երթալ յԱմերիկա , որպէս զի իւր նորակազմ՝ ընտանեաց քաղցր ներդաշնակութիւնն վեր ի վայր չըլլայ : Եւ ահա մեկնեցաւ գնաց՝ զթշուառ Լուիզ թողլով մենաւոր եւ աննեցուկ :

* * *

Ճի՛շդ 25 տարիներ անցած էին , եւ տակաւին Ժան մայրենի յարկն չէր վերադարձած : յԱմերիկա բազդն ժպտած էր նմա : 25 տարիէ ի վեր միեւնոյն գործարանի մէջ դառն կենաց համբերելով տոկալով կրցած էր գործարանին մէջ մեծ դիրք մը գրաւել . կրցած էր տարօրինակ տոկունութեան շնորհիւ գործապետաց ունի գրաւել եւ ամէն տարի իւր ամաթոշակին վրայ մեծ մեծ յաւելումներ կըլլային , որոց աւետալի լուրերն Ժան վաղվազակի կը գրէր առ Լուիզ , եւ սա կարի յոյժ բերկրութեամբ կը տանէր իւր մեկուսացեալ կենաց , ունենալով միայն որդին , որ տակաւին հայրական դէմքն չէր վայելած : Որդին՝ Ժօրժ՝ 24 տարեկան , կայտառ հասակաւ՝ հօրն տիպարն կը կրէր . միակ կէտ նախապիկն՝ աշխատութեան մէջ կը կայանար : Հրացանի գործարանի մը մէջ պետ եղած էր կարեւոր ամուսնաւա : Տիկին Ժան՝ ամուսնէն առած լուրերէն բերկրեալ կը նայէր որդւոյն վրայ , կը հրճուէր եւ ինքզինքն աշխարհի երջանկագոյն էակն կը համարէր :

Ժան այլեւս հայրենի երկիրն դառնալով կնոջն եւ միակ որդւոյն սէրն վայելել մտադրած էր , եւ իւր այս մտադրութիւնն երբէք չէր գրած առ Լուիզ : Կուզէր յանակնկալս երեւիլ ի վաղուց հետէ թողած բնակավայրին սեմին վրայ : Ի՞նչ անոյշ զրկախառնումներ կերեակայէր : 25 տարիներէ , այսինքն՝ մէկ քառորդ դա-

րէ ետքը միանալ, արդարեւ նախախնամութեան մէկ բարիքն կը համարէր. որդւոյն զլուխն ձեռացը մէջ առնելով սրտին վրայ պիտի սեղմէր. անոր առ ինքն «հայրի՛կ, հայրի՛կ» գոչելն կը խորհէր եւ յանհունս կը հրճուէր: Մարդկային սեռն կը փափաքի ամէն բանէ հաճոյք մը քաղել. փոքրիկ բան մ'անգամ՝ զմեզ մերթ կը յուզէ. եւ միթէ ժամ հրճուելու իրաւունք չունէ՞ր:

Ամէն տարի տիկին ժամն ձմեռան վերջին մէկ ամիսն ի Ղոնտոն հօրեղբօրն քովն կանցունէր: Ժամն՝ կնոջն առնէն հաճոյից կատարման համար բացարձակ հրաման տուած էր: Տիկին ժամն ամբողջ ամիս մը հօրեղբօրն ընտանեաց մէջ անոյշ եւ հեշտին կեանք մը անցուցած էր: Փոքրիկ հօրեղբօրուդիքն շուրջն առած՝ հետաքրքրական պատմութիւններ կը խօսէր նոյա, եւ տղայքն բերանաբաց կուռնկոյրէին: Մանկական հետաքրքրութեան չափ հետաքրքրութիւն եւ ո՛չ մէկ չափահաս ունի: Հետաքրքրութիւնն զօրութիւն մ'է, որ միայն փոքրիկներու քով աւելի զօրաւոր եւ աւելի ուժեղ կը լինի: Տիկին ժամն անկարող վիճակի մը հասած էր Փարիզ վերադառնալու համար: Հօրեղբայրն, հօրեղբօր կինն, զաւակներն կըստիպէին, կը թախանձէին: Տիկին ժամն իրրեւ յիմար սոյն աղաչանաց եւ թախանձանաց հանդէպ յայտուչ կրթած էր:

* * *

Օդն յոյժ գեղեցիկ եւ ծովն բոլորովին խաղաղ էր. մեծ եւ եռակայմ չոգենաւ մը անձայն անշուշ կը սահէր կանցնէր. անամպ երկինքն՝ զոգցես ուղեւորաց պատիւ մ'ըրած լինելու համար՝ ձմերային եղանակին մէջ անքնան գեղեցկացած էր: Շոգենաւն կը սահէր. չոգենաւէն յառաջ եկած բոլորովին սպիտակ սպին առնոյշ տեսարան մը կը ներկայացնէր աչաց: Լայնածա-

ւալ ծովու վրայ երկայն ակոս մ'էր, յորում չոգենաւն անցնելով կը գոյանար: Տիկին ժամն՝ չոգենաւուն վրայ կանգնած՝ կը գլխէր բնութեան գեղեցկութիւնն եւ կըքանչանար: Ո՛հ, բնութեան հրապուրանաց վրայ ո՛վ չսքանչանար: Տիկին ժամն 10 քայլ հեռու բարձրահասակ մէկն կանգնած՝ զտիկինն կը դիտէր: Տիկինն եւս ուշադրութիւնն տակաւ առ տակաւ ի նմա կեղրոնացած էր: Ամուսնոյն բացակայութենէ ի վեր երբէք մէկու մը համար սէր չգզացոյշ տիկին ժամն՝ սրտին եւ հոգւոյն մէջ վաղվաղակի այս մարդուն համար փոփոխութիւն մը զգաց. ի սկզբան ինքն եւս կը զարմանար թէ ի՞նչ է այս զգացումն: Միթէ առաջ կը ձանձնաօր զինքն. ուղեց չընայիլ խի անոր. թողուց նոյն վայրն, եւ երթալով չոգենաւուն մինչեւ միւս ծայրն, կուզէր սոյն փորձութիւնն իրմէ վանել: Հսկայածեւ մարդն ալ այլ յայլմէ եղած էր. առ կինն բերկրութեան նման բան մը կըզգայր եւ տիկին ժամն նման կուզէր երբէք չփորձուիլ: Բայց յաճախ հոգեկան զօրութիւնք շատ աւելի ուժեղ եւ զօրաւոր եղած են քան բարոյական պարտականութիւնք. ուր էր տիկին ժամն, մարդն ալ անդ էր. անձանօթ զօրութիւն մը միշտ զինքն դէպ ի նա կը մղէր: Երկուքն ալ գաղտնի զօրութեան մը վտանգաւոր հոսանաց ենթակայ էին եղած:

Գեղեցիկ զիշեր մ'էր, փառաւոր լուսնով մը զարգարուած: Տիկին ժամն ունենալով ձեռացը մէջ իւր սըրտի եւ հոգւոյ դոհացում տուող անհատին ձեռքերն, կը սեղմէր ուժգին: Արտասուաց մեծ մեծ կաթիլներ իւր վարդանման այտերէն դէպ ի վար կը հոսէին: Ժամն ինչո՞ւ կարտասուէր: Արդեօք իւր ամուսնոյ հանդէպ ունեցած պարտականութեանցն հաւատարիմ չգտնուելուն համար էր որ կողբար, թէ՛ արտասուաց կաթիլ-

ներն սիրոյն արտայայտման նշան էին. ոչ ոք զիտէր. զաղտնիք մ'էր. կանանց ո՛ր գործն զաղանիք մը չէ եւ չզրիտի մնայ: Տիկին ժան անոյշ հայեացք մը ուզղելով իւր դիմացն ծնրադրած էակին վրայ՝ կը թոթովէր.

—Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կըզգամ քեզ համար: Մինչեւ ցայժմ միայն ամուսնոյս համար զգացած զօրութիւնս՝ կը վարմանամ որ, քեզ համար եւս կըզգամ այսօր, որ ինձ համար բոլորովին օտար մէկն էիր մինչեւ դրեթէ 2 ժամ յառաջ:

Ծնրադրեալ օտարականն՝ տիկնոջ ձեռքերն համարուրելով.

—Ո՛հ, կը սիրեմ դքեզ, —կը զոչէր:

* * *

Ի Փարիզ հասած էր տիկին ժան սոյն օտարականի հետ եւ մտադրած էին մօտակայ պանդոկի մը մէջ ճաշել եւ ապա դառնալ ի բնակարան: Մարդ յաճախակի երբէք չսպասած, չակնկալած եղելութեանց զիւցազն կը հանդիսանայ: Օտարականն կառք մը վարձելով տիկնոջ բնակարանին ո՛ւր ըլլալն հարցուց:

—Սէնթ-Անթուան փողոց, 27 թիւ:

Օտարականն երբ Սէնթ-Անթուան փողոց 27 թիւ բառերն կը լսէ, բոլորովին այլ յայլմէ եղած ապշեալ զիմօք ուշի ուշով տիկին ժանի երեսն կը նայի: Կառապանն ճանրայ ելնելու համար հրամանի կըստատէր: Օտարականն փոխանակ կառապանին հրամանն մը ընելու, միշտ տիկինն կը զիտէր: Տիկին ժան՝ օտարականին այլայլութիւնն հասկընալով կուզէր շարժառիթն զիտնալ, բայց ժամանակ չունեցաւ այս մասին հարցում մը իսկ ուզղել առ օտարականն. ա՛յնքան խոժոռ իրեն կը նայէր: Օտարականն տիկնոջ վրայ խոյսցաւ եւ ուժղին օձիքէն բռնած պտուց:

—Անունդ ի՞նչ է:

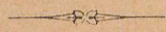
—Անունս Լուիզ. ամուսնոյս անունն ալ ժան է:

Օտարականն՝ ապշեալ եւ բոլորովին դեզնած՝ կնոջն երեսն կը նայէր: Ամբողջ մարմնովն կը դողար: Յուրս սարսուռ մը մէջն մուտ գտած էր:

Տիկինն եւս վազվազակի գործին էութեան վերահասու եղաւ:

Օտարականն իւր ամուսինն էր, որ 25 տարի վերջն Ամերիկայէ կը վերադառնար:

Երկուքն ալ ներեցին մէկմէկու՝ վստահ լինելով թէ նոյնքան ժամանակէ հետէ երկուքն ալ դեռ նոր փորձութեան մը ենթակայ էին եղած:

376494

Համպուրի քաղաքն համայն՝ համանուն վիճակահանութեան օրը կարծես տակնուվերայ կըլլայ. բովանդակ քաղաքին սեղանաւորք, սեղանաւորական մեծ եւ կարեւոր հաստատութիւնք կը յուզուին: 1890ի ձմեռը, Համպուրի սյսպիտի վիճակի մէջ էր, քաղաքին չոգեկառքերն եւ հանրակառքերն շարաթի մը չամբ չկարողացան իւրեանց երթեւեկութիւնն շարունակել: Երբեմն միայն դատարի փողոցներու մէջ մեծ դժուարութեամբ կանցնէր կառք մը. մերթ կը տեսնուէր ձիւն մը սառիլն, մարդու մը սառնահար անկումն. դրեթէ վաճառակահանութիւնն իսկ գողրած էր: Վաճառատունք՝ զոցուած՝

քաղաքին մուսուլման կերպարանք մը կուտային : Համ-
պուրկի վիճակահանութիւնն երկու օր վերջն պիտի քաշ-
ուէր, միւս անգամներու բոլորովին հակառակ՝ տխուր
ըստիւն մը ամէն տեղ կը տիրապետէր . ամբողջ փո-
ղոցներն սառերու ահագին կոյտեր աստ անդ ստակալի
տեսարան մը կը ներկայացնէին անցորդաց : Ընտանե-
կան բարոք վիճակ ունեցողք արդարեւ սոյն ձմեռն
իւրեանց խաղաղիկ յարկաց մէջ երջանիկ եւ ուրախ օ-
րեր անցուցին , բայց բազումք՝ նօթի՝ ցրտին ու բուքին
դէմ մտքառելու անկարող՝ իւրեանց փոքրիկ զաւակնե-
րով մահացան : Ծերքք եւ պառաւք 60-70 տարիներէ
հետէ սյապիտի ձմրան պատահած չլինելն կարի յոյժ
ստակամբ կը յայտնէին : Վիճակացոյցք կը հաւատէին
թէ սոյն ձմերային սասակութեան զոհերուն թիւն 50000 է
աւելի է : Սակայն վիճակահանութիւնն պէտք էր կու-
տարել , ո՛չ ցուրտ եւ ո՛չ սլլ ինչ չէին կրնար յետա-
ձգել այդ գործն՝ յորմէ բազզ ու փառք կակնկալին
բազմազոյք :

Փօթմինի գիւղն Համպուրկէ գրեթէ 7 ժամու ճա-
նապարհ հեռաւորութիւն ունի : Երկաթուղւով թէպէտ
ոչ հեռի է քաղաքէն , բայց այնքան մեծ է տարբե-
րութիւնն , այնքան մեծ է անդ ընտանեկան կենցաղն ,
որոյ վերայ չզարմանալ անկարելի է : Գիւղացիք բոլ-
րովին անուս , բոլորովին տմարդի մարդիկ են : Փառստ՝
գիւղացւոց ամենակայտառն , երկայն հասակաւ , սկա-
յաձեւ , 25 ամեայ հուժկու երիտասարդ մէր . գիւղին
գեղեցիկ աղջկանց մէկուն հետ նշանուած էր եւ քանի
մը ամիսէ ետքը պիտի կատարուէր հարսանեկան հան-
դէան : Փառստ մեծաւ տնտեսութեամբ դնած էր բաժ-
նեթուղթ մը , եւ գիտէր թէ նոյն օրն անպատճառ պի-
տի կատարուի վիճակահանութիւնն : Շարաթ մը յառաջ

ի Համպուրկի գտնուող ազդականաց միոյն հիւր եղած
էր , որպէս զի վիճակահանութեան օրն անդ ներկայ լի-
նի . ա՛յնպէս հաւատացած էր որ եթէ ինքն ներկայ չլի-
նի վիճակահանութեան պահուն , անշուշտ իրեն աննը-
պատ խարդախութիւն մը պիտի ընեն :

Վերջապէս բողձացեալ օրն մտեցաւ . օր մը՝ որ բա-
զում ընտանեաց կողմէ օրհնութեան ձայներով կակըն-
կալուի . մանուկն այդ օրին վերայ մեծ յոյսեր կը տա-
ծէ . ձերն վերջին աւուրք երջանկութիւնն այդ օրէն
կըսպատէ . չմտանք գժառստ՝ որ դեռ վիճակարկու-
թեան 5 ժամ անհրաժեշտ լինելն դիտնարով խի՛ գոր-
ծողութեան յատուկ վայրին դրանն յառաջ կըսպատէր .
ցուրտն ոսկրներուն մէջ մտած էր . պաղ քամին արիւնն
կը սառեցնէր . իրմէ զատ ոչ ոք կերեւէր անդ . միայն
մերթ ձեր մը , մերթ պառաւ մը , մերթ տղայ մը , բաժ-
նեթուղթ մը ի ձեռին՝ դողոցուն քայլերով կը յառա-
ջանային . Փառստ առաջին անգամ ինքն պիտի ներս
մտնէր եւ այս ուրախութեամբ կը խորհէր , եւ ուրա-
խութեան զազախարք հոգւոյն եւ սրտին մէջ մտած՝
կարծես՝ ցրտին դէմ իրբեւ ջերմ տարրեր կը մաքա-
ւէին :

Հազիւ բացման կէս ժամ մնացած էր , ստուար բազ-
մութիւն մը թափեցաւ ամբողջ շէնքին շուրջը . հազա-
բաւորք զիրար կը մղէին . տղայոց այլանդակ ազապա-
կըք , ստահակաց հայհոյութիւնք գժառստ իւր խորին
խորհրդածութեանց մէջ անհանդիստ կընէին : Դուռն
բացուեցաւ՝ Փառստ ներսն ստաջին նստարանին վերայ
բազմած էր . ձեռքին մէջ թղթի կտոր մը ուժգին սեղ-
մած էր որ զրպանն ունեցած բաժնեթղթին 376494
թիւն կը պարունակէր : Տեսած էք երբէք սյապիտի վի-
ճակահանութեան յատկացեալ վայր մը . 8 մեթր երկայ-

նութեամբ եւ 5 մեթր տրամագծիւ կըր զընկի ձե-
 ւով ահազին աման մը երեւակայեցեք, մէջը վիճակա-
 հանութեան թիւերն պարունակող եւ մասնաւորապէս
 այս գործին համար չինուած ծրարիկներով, յատուկ
 գործիքի մը միջոցաւ, թերեւս 10000 քիօ ծանրութիւն
 ունեցող կըր ու խոշոր ամանն մերթ յաջ եւ մերթ
 ձախ կը դաւնայ իւր ստանցքին վերայ. փոքրիկ մա-
 նուկ մը կը կանչուի անդր եւ նա ըստ հաճոյս իւր ձեռ-
 քը մէջը կը մխէ, թիւ մը դուրս կը հանէ, եւ անդ մաս-
 նաւոր պաշտօնեայք մանկան ձեռքէն քաշած թիւն սու-
 նըրով պատին վերայ բացուած ծակերուն մէջ կը տե-
 դաւորեն, որք հասարակութեան կողմէ յոյժ զիւրաւ կը
 կարգացուին: Ահա այսպէս էր նաև Համպուրկի վիճա-
 կահանութեան եղանակն: Սենեակին մէջ խորին լու-
 թիւն մը պատած էր. վերջապէս պաշտօնեայք մտան
 ներս. թիւերն կըող խորհրդաւոր ամանն սկսաւ իւր
 շարժումն մերթ յաջ եւ մերթ ձախ. խորին լուսութիւնն
 ամանին մէջի թուանշանայ շրջիւնէն միայն կը խանդա-
 րէր. բազմութիւնն բերանարայ, ապշեալ, իւրեանց ու-
 նեցած թիւերուն վերայ կը նայէին: Փառաստ պատին
 վերայ դանուած առաջին ծակին ուղղած էր աչերն,
 եւ բոլորովին պշտցիկ՝ գործին վախճանին կըսպասէր.
 կենացը մէջ առաջին անգամ էր որ այսպիսի վայր մը
 կը գտնուէր: Զանգակի մը ձայն ընելի կը լինի. ահա
 տղայ մը պատաստուն հազուատներով, բապիկ, գլխա-
 րայ, ցուրտէն ձեռքերն գրեթէ կիսովին սառած, ներս
 կը բերուի. ինքն ալ ապշած կը զարմանայ թէ ի՞նչ պի-
 տի ընել տան իրեն. անդ նստողներուն եւ այլ բիւրա-
 ւոր մարդոց վաղվազակի հարստանալն՝ այն ամենա-
 թշուառ մանկան ձեռքին մէջ էր: Քանիօն զարմանա-
 լի է մարդկութեան ճակատագիրն:

Երկրորդ զանգակի մը ձայնին՝ տղան ձեռքն ամա-
 նին մէջ մխելով թիւ մը հանեց եւ պաշտօնէկն տուաւ.
 նա ալ պատին վերայ գտնուած ծակերէն առաջնոյն մէ-
 ջը դրաւ: Անդ էր Փառաստ. աչերն՝ շարաթէ մը ի վեր
 անօթի եղող կատաղի գազանի մը նման բացած՝ ծակին
 մէջ դրուած թուոյն մեծաւ ուշադրութեամբ կը նայէր.
 մեծ եղաւ զարմանքն ու ուրախութիւնն, երբ տեսաւ
 որ այդ թուանշանն ձեռքը գտնուած թղթոյն վերայ
 դրուած թուոյն ճիշդ նմանն էր. այո՛, չէր սխալած.
 նոյնն էր. երազէ արթնցածի մը պէս կը խորհէր թէ ար-
 գարեւ ճիշդ էր տեսածն թէ էրազ. բայց՝ այո՛, նոյն
 թիւն էր: Գլխոյն մէջ, ամբողջ մարմնոյն մէջ սարսուռ
 մը կըզգար, կը դողար, եւ իւր քով նստած պառուի
 մը կը հարցունէր թէ արդեօք իւր թիւն քաշուած թը-
 ւոյն ճիշդն է:

* * *

Վաթսուն տարեկան պառաւ մ'էր, սա որ Փառաստ
 այս հարցումն զողգոջուն կերպիւ կուզէր՝ հաստատե-
 լու համար թէ ինքն չէր սխալած: Պառաւն՝ Փառաստի
 այս հարցման վրայ՝ վաղվազակի աչերն մերթ թղթին
 եւ մերթ պատին վրայ նշանակուած թուոյն կը պտըտ-
 ցընէր: Վաթսնամեայ մարած դէմքն իսկոյն կարմրա-
 ցած էր. տարիներու բեռան տակ ստուած արիւնն երա-
 կացն մէջ կըսկսի ելեւէջ ընել, կը խորհէր թէ՛ քովը
 նստողն, որ քիչ մը յառաջ իրեն նման աղքատ, խեղճ,
 եւ թերեւս նօթի էր, մէկ վայրկեանի մէջ հարուստ մ'էր
 եղած. 300,000 մարքի տէր: Պառաւն անմիջապէս գա-
 ղափար մը յղացաւ, եւ դառնալով Փառաստի ըսաւ.

— Բուն մայրն անշուշտ քովդ է. փութացեք գերմա-
 նական զբամատունէն գանձել:

Փառաստ իսկոյն սրահէն դուրս խոյսցաւ: Ի՞նչ զար-

մանալի է մարդկութիւնն : Ինչպէս քիչ մը վերեւ ըսինք ,
 օդն շատ եւ շատ անտանելի էր . սոսկալի հով մը փո-
 ղոցներու ձիւններն մինչեւ երկինք կը բարձրացնէր . տա-
 նիքներէ կախուած սառի ահագին կտորներ մեծաւ
 սաստկութեամբ սալոյտտակաց վրայ կը գլորէին . փո-
 ղոցներն բոլորովին ամայի էին . միայն Փառուտ էր որ
 միայնակ դէպ ի պառաւին ցուցած դրամատունն կեր-
 թար : Փառուտի միտքն վեր ի վայր եղած էր : Ինքզինքն
 նշանածին հետ ամուսնացած կերեւակայէր . զինքն գիւ-
 ղին մեծն կերեւակայէր . տուն մը աստ , ապտրանք մը
 անդ պիտի շինել տար . մտնաւանդ նշանածին հետ ըս-
 եւ փառաւոր ամուսնութիւն մը կերեւակայէր . տեսնել
 կը կարծէր քառասնի չափ կոյս սղջիկներէ չըջապատ-
 եալ պար բռնած , որ թռչնոց գեղգեղներու նման ա-
 նոյշ կերգէին : Գիւղին բոլոր աղքատաց , չուտաց ստակ
 պիտի բաշխէր . ամենուն օգնութեան ձեռք պիտի կար-
 կառէր : Գիւղին եկեղեցին պիտի նորոգել տար . քովն
 վարժարան մը պիտի շինէր , եւ ինքզինքն նոյն վարժա-
 րանին տնօրէնն եղած՝ կը տեսնէր աշակերտներէ չըր-
 ջապատուած : Տակաւին մէկ ժամու ճանապարհ ունէր
 որոշեալ դրամատունն հասնելու համար . ցորան ար-
 եան եւ երակացն մէջ շարժումն յոյժ դանդաղացած
 էր . կարծես՝ քայլելու խի կարողութիւն չունէր . եր-
 բեմն կառք մը կերեւէր հեռուն , որոյ ձիերն՝ կարծես՝
 պիտի սառէին . կառապանն՝ բոլորովին ծածկուած՝ սոսկ-
 մամբ՝ ձիերուն դարնելու համար խարազանն մերթ ընդ
 մերթ վեր կը վերցունէր : Փառուտ ձոխութեան , պեր-
 ճութեան անհուն սփիչանին մէջ խորասուզուած կը մը-
 տածէր թէ՛ 300,000 մարքի տէր մը ինչո՞ւ մեծ քաղա-
 քին մէջ եւս գեղեցիկ ապարանք մը չունենայ իւր եւ
 անուշիկ կնոջն համար , եւ որոշեց ձմեռներն ի Համ-

պուրկ նոր ապարանքին մէջ անցունել . բայց կըսէր իւ-
 բովի թէ ամառներն քաղաքին օդն իրենց համար այն-
 քան առողջարար չպիտի լինի , թերեւս վնասուին , եւ
 այնքան հարուստ լինելով՝ ինչո՞ւ իւրեանց թանկագին
 կեանքն ի վտանգի լինի . արդ վաղվազակի կորոյ՛ն ա-
 մարանոց մը եւս ունենալ մերձակայ գեղատեսիլ գիւ-
 ղորէից միոյն մէջ : Այսպէս Փառուտ հաղարար , բիւ-
 րաւոր փայլուն երազներով կորօրուէր . եւ ո՞ր մարդ
 կրնայ հեզնել զնա այսպիսի գաղափարացն համար . ո՞ր
 մարդ չունի իւր բնութեան մէջ սոյնպիսի դպացումներ :
 Փառուտ սկսաւ տեսնել Քէմպրիճ փողոցին ծայրն գլու-
 նուած դրամատունն , որ հասնելու համար դէպ ի այն
 դառնալ անհրաժեշտ էր . ոչ մէկ շուկ , ոչ մէկ անհատ
 փողոցներուն մէջ , միայնակ ինքն էր որ գլխիկոր կը
 դառնար փողոցն լի՝ անոյշ մտածմանց անսահման եւ
 աներեւակայելի շարքերով : Այն ինչ փողոցն կը դառ-
 նայ , մէկն վաղվազակի նորա վրայ կը խոյանայ եւ իս-
 կոյն Փառուտ գետին կը բռուի մահացած , արիւնջուայ .
 սպանիչն շուտընդփոյթ գրաւաններն կը խուզարկէ , եւ
 կերեւի թէ կը յաջողի գտնել . զի մեծ ուրախութեամբ
 ձեռքը բռնած էր փոքրիկ եւ քիչ մը քառակուսի թուղթ
 մը եւ ի փախուստ կաճապարէր :

Աւերորդ է ըսել թէ՛ ոճիրն քաջուած վիճակահանու-
 թեան տամն գողնալու նպատակաւ դորձուած էր : Սա-
 սերու կոյտերու վրայ Փառուտի կողէն հոսած արիւնն
 քստմնելի տեսարան մը կը ներկայացնէր : Տակաւին ո՛չ
 մի անցորդ : Բիւրաւոր անոյշ գաղափարներով տողոր-
 ւած Փառուտ ո՛չ եւս էր : Վիճակահանութեան քաջ-
 ուած տեղն Փառուտի քով նստած վաթսնամեայ պա-
 ռուս էր սոյն սճրին դորձողն . սա՛ տեսնելով որ Փա-
 ռուտ սրահէն դուրս ելած է , ինքն եւս աճապարելով

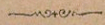
նոյն տեղն շտապած էր. զիտէր թէ օրոյն պատճառաւ
ս'չ մի ձայն, ս'չ մի չուկ չպիտի արդեւք լինի իւր սճ-
բին. դողոցուն քայլերով խոյացած էր խեղճ Փառաւ-
տի վրայ եւ մնած էր դանակն անդ, ուր մեծ յոյսեր
կը տածէր Փառաւտ:

Հետեւեալ օրն ամէն ուրեք այս քստմեկի սճրին
վրայ կը խօսէին սոսկմամբ, եւ ոչ ոք զիտէր պատճա-
ւըն. դադանի մնաց չուսա Փառաւտի հետ:

Պառաւն հետեւեալ օրն նոյն դրամատունն զիմեղով
ցոյց տուա բուն տոմնն. դրամատան գանձապետն պա-
տէն կախուած ցանկի մը թուանիչներն զիտեց էտքը
փափկութեամբ ըսաւ.

— Մայրի՛կա, եթէ մէկ թիւ մը տարբերութիւն չը-
գտնուէր այս տոմսիդ եւ ստաջին անգամ քաշուած
մեծ գումարն շահող թուոյն մէջ, խկոյն ձեզ 300,000
մարք պիտի տայինք. բայց կը ցաւիմ ըսել թէ ձեր տոմ-
սըն քաշուածէն մէկ թիւ տարբերութիւն ունի:

Պառաւն այլ յայլմէ եզած անզգայ ինկաւ գետին
չնշաստաւ: Հրախրեալ բժշկաց խնամքներն անօգուտ
մնացին, զի պառաւն յանկարծամահ եզած էր: Փա-
ռաւ թիւն սխալ ընդօրինակած էր:

Ա Կ Ռ Ա Յ Ի Ս Ը Լ Ա Ս Ա Ր

ԿԻՆՆ ՊԱՐՏԻ ՄԻՇՏ ԱՍՈՒՍՆՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՅՈՒԹԵԱՄԲՆ ՎԱՐՈՒԻԼ

Բարերարոյ կանայք կը սիրեն երբէք չերեւիլ պէտք
եղածէն աւելի արդուզարդով, իւրեանց գեղեցկութեան
համար սիրուելն անարգանք կը համարին. միայն իւր-

եանց հոգւոյ համար սիրուիլ կը տենչան: Այն կանայք՝
որք միայն իւրեանց ֆիզիգական գեղեցկութեան վրայ
կը խորհին, նոցա միակ փախաքն կը լինի իւրեանց ա-
մուսնոց գեղեցիկ եւ հրապուրիչ երեւիլ: ձերմակ մազ
մը, ակոսայի մը կորուստն, դէմքի փոքրիկ եւ աննշմա-
րելի խորշոմ մը վշտի ու ցաւոց աղբիւրք են այդպիսի-
եաց համար, եւ յաճախ ընտանեկան անդորր յարկն
վերիվայր կընեն. անդորրութեան բոյնը՝ ազգի ազգի
կուռոց վայրի կը վերածեն: Հետեւեալ վէպն ալ կը հաս-
տատէ զայս:

* * *

Երկու ամուսինք յոյժ երջանիկ եւ խաղաղ կը կե-
նակցէին: Կինն՝ արեգական ճառագայթից նման՝ փայ-
լուն եւ գեղեցիկ էր. գրաւիչ եւ դիւթիչ աչերն տես-
նելով ոք՝ կրնար կարգալ նորա հոգւոյ եւ սրտի անա-
բատութիւնն: Այրն եւս ցորենագոյն, հսկայ, յոյժ գե-
ղեցիկ երիտասարդ մ'էր. անոյշ նայուածք մը, դիւթիչ
կերպարանք ունէր. դիմագիծերն յոյժ կանոնաւոր վե-
հանձնութեան մտատիպարն էին: Այր ու կին կը պաշ-
տէին զիրար, եւ ամէն օր սիրոյ առհաստաջեայ յայ-
տարարութիւններ կուղղէին միմեանց: Սակայն չնչին
դէպք մը՝ սոյն ընտանեկան յարկին խաղաղութիւնն ու
անդորրութիւնն աղմկեց:

Կինն՝ ժան, Եւայի ճշմարիտ որդւոյ նման գեղեցիկ
երեւելու մէջ մեծ հաճոյք կըզգայր: Օր մը մեծ զար-
մանօք տեսաւ թէ իւր մարգարտանման ստամանց մին
փոտած է: Սոսկո՛ւմն. — ժան գեղնած էր: Ի՞նչ ընե-
լու էր: Ակոսայ մը սրկսիլ. միթէ կնոջ մը համար պա-
ռաւութեան նշան չէ՞:

Ժան՝ քիչ մը մտածելէ ետքը, որոշեց փոտած ակ-
ոսայն խկոյն հանել տալ առանց ամուսնոյն յայտնելու,

եւ զայն լեցունել: Եւ որովհետեւ ամուսինն գործով ամբողջ օրն դուրսն անցունել ստիպուած էր, ժամն սպասուհին մտաւորայ ամենաճարտար ատամնաբուժի մը զըրկեց, որպէս զի գործիքներովն փութայ: Բայց սպասուորն միայնակ վերադարձաւ: Ատամնաբոյժն բացակայ էր, եւ վերադարձին ժամանակն յայտնի չէր: Ժամ մը վերջն, հսկայ զինուորական մը, բոլորովին նոր հագուստներով, սրահին մէջ երեւցաւ եւ խոնարհեցաւ խորին փափկութեամբ հանդէպ տիկնոջ: Սրահին սեղանին վրայ դրաւ երկայն գլխարկն ու գործիքներուն տուփն: Տիկինն՝ բոլորովին զարմացած.

— Ի՞նչ կուզէք, ս'վ եք դուք, կը հարցունէր:

— Բայց տիկին, ատամնաբոյժն եմ:

— Ատամնաբոյժն, զինուորական հագուստներով:

— Տիկին, թոյլ տուր որ բացատրեմ. Յամիւտ ի վեր պահակ զինուորական անուանուած եմ. ձեր սպասուորն երբ մեր տան դուռն կը բաղխէր, կը պատրաստէի հրամանատարին այցելել. սակայն խորհելով թէ այցելութենէն յտուջ պարտ է փութալ տիկնոջ յանձնարարութիւնը կատարել, աճապարեցի, եւ ահա այս է զինուորական հագուստներովս ձեզ ներկայանալու պատիւ ունենալուս պատճառն:

Ժամն բոլորովին ապահովեալ, ատամնաբոյժն իւր սենեակին հրաւիրեց, եւ զեղեցիկ ու հրապուրիչ բերանն նորա տրամադրութեան ներքեւ դրաւ:

Փոտած ակուան գրեթէ * * առանց շատ նեղութեան ելաւ: Երբ ատամնաբոյժն կը պատրաստուէր լեցունել ակուային տեղն՝ մի այլ ակուայ դնելով, դրան զանգակին ձայնն լսելի եղաւ: Ժամն կը դողար մտածելով թէ դուռն ս'վ էր զարնոյն. հազիւ վայրկեան մը անցած էր, սպասուհին դուռն կէս մը բանալով ըսաւ.

— Տիկին, ամուսինդ եկած է եւ զձեզ կը կոչէ:

— Ամուսինս... Ի՞նչ կըսէք, լու գիտէ՞ք:

Ժամն բոլորովին զեղնած՝ ատամնաբուժին կազաչէր սպասել վայրկեան մը, եւ աճապարեց ի սրահն: Կասթօն, ամուսինն կսպասէր անհամբեր՝ տիկնոջ գալլատեան. երբ տիկնոջ մտնելն տեսաւ՝ խսկոյն ուրախակից ձայնիւ ըսաւ.

— Ո՛հ, սիրելիս, խոտացած սպարանջանս մոռցած էի այս առաւօտ ձեզ յանձնել. չեմ կարող նկարագրել թէ ո՞րքան ցաւ կըզգայի. ահա, սիրուհիս: Զայս ըսելով կը պատրաստուէր դէպ ի տիկնոջ սենեակն մտնել. բայց Ժամն, բոլորովին զարհուրած՝ կասեցոյց ամուսինն եւ գոչեց, — ո՛չ, ո՛չ, Կասթօն մի՛ մտնիր:

Ամուսինն վայրկեան մը Ժամնի վիճակն քննել սկսաւ: Նախանձը նորա բովանդակ երակաց մէջ մտած էր:

— Ի՞նչ ըսել է այդ, միթէ դու ինչ գաղտնի բա՞ն մը ունի՞ս:

— Ո՛չ երբէք. միթէ կը կասկածի՞ս իմ վերայ. կասկածիցնեմ՝ զքեզ. Ի՞նչպէս կրնաս այդպիսի արարք մը կատկածիլ:

Ժամն տարապայման զեղնութեամբ եւ դողդոջուն ձայնիւ կարտասանէր այս խօսքերն, եւ ահա այս վիճակն էր որ զինքն մտտեց, եւ Կասթօնի սիրտն մտած կասկածն վաղվազակի արծարծեցաւ, անտանելի դարձաւ, եւ խսկոյն նշմարելով սեղանին վերայ դրուած զլխարկն, կտտաղի զազան մը դարձաւ: Դէպ ի սենեակին դուռն վազեց, ուժղին բացաւ եւ սոսկալի ձայն մը հանեց: Կը խորհէր թէ՛ նոյն սենեակին մէջ, ուր առաւօտուն վայելած էր կնոջն հազարաւոր գոռանքներն, այժմ՝ զինուորական մը կը գտնուէր բազմած թիկնաթուփ մը վրայ: Դէպ ի նա խոյանալով:

—Շո՛յա դուքս ելէք, կը գոչէր :

Կասթոն բարրովին յուզեալ մէկ մը կը դիտէր զզօրականն, եւ մէկ մը առ կինն կազաղակէր :

—Թչ'ւառ, ահա այս պատճառաւ է որ ինձ կարգիլէիր ներս մտնել. զխտէիր թէ սոսկալի ոճիրդ պիտի յայտնուի :

—Ո՛հ, Կասթոն, ի՞նչ կըսէք :

—Լուէ՛, այլ եւս ստեղծ տեղի չկայ. ո՛հ, սոսկալի բան է վատահացեալ կինն մը խարուիլն : Եւ յետոյ այս դարձուածներէն ու աղմկէն բան մը չհասկցող եւ բողբովին շուարած զինուորականին դառնալով

—Փալով քեզ, պարոն, սպասեցէք քիչ մը, ըսաւ, եւ վայրկեան մը անյայտ եղաւ. ձեռքը երկու սուր առած վաղվազակի երեւցաւ : Զինուորականն տեսնելով նորա այս տագնապն, ըսաւ.

—Բայց, պարոն, թոյլ սուր ըսել ձեզ թէ...

Կասթոն կը գոչէր.

—Բացատրութիւն չեմ ուզեր, պիտի սպաննեմ ըզքեզ քանի որ իրաւունք ունիմ : Եւ սուրերէն մին զինուորականին նետելով պոռաց.

—Ո՛հ, դուք զինուորական էք. մենէ մին անշուշտ պէտք է որ մեռնի, եւ ձեր այս ոճիրն ուրիշ եղանակաւ փոխարինել կարելի չէ :

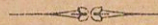
Կասթոնի աչերն դիշատիչ եւ սովալլուկ գազանի մը աչաց պէս կը հրավառէին. զօրականն կը դարմանար եւ տակաւին չէր հասկցած թէ իւր շուրջն ինչե՞ր կը դառնան : Յոյժ տխուր կերպիւ յարեց.

—Ներեցէ՛ք, սիրելի պարոնս, սխալ քայլ մ'է որ կառնուք. ես ձեր կարծածներէն չեմ. ես պարզապէս տիկնոջ ատամնարոյժն եմ. այս սենեկին մէջ գտնուիլը պարզ ատամնարուժական գործողութեան մը համար է :

—Ատամնարո՛յժ... կաղաչեմ, լաւ բացատրեցէք... Յայնժամ տիկին ժամ ընդ երկար պատմեց իւր ակնային փտտիլն եւ անմիջապէս հանելու տենչն :

Կասթոն կնոջը ձեռքերէն բռնած՝ ծնրադրեալ ներումն կը խնդրէր տարապարտ անարգանացն ու աղմկին համար : Ապա դառնալով նաեւ առ ատամնարոյժն՝ թուղթիւն կը հայցէր. բայց մեծ եղաւ զարմանքն, երբ տեսաւ թէ մեկնած է :

Տիկինն խոտացաւ այնուհետեւ ամուսնոյն խորհրդակցութեամբ վարուիլ ամէն պարագայի մէջ :

ԱՆԿՆԵՂՎՈՒՄԷՐ

Զուիցերիոյ մէկ ամայի դաշտին մէջ, չոգեկառաց գիծերուն ընթացքն փոխող գործաւորն՝ աչերն յերկինս յառած՝ անհուն եւ անսահման գաշտաց հրապոյրները կը դիտէր : Փոքրիկ խրճիթն, իւր յոյժ աղքատ վիճակին մէջ իսկ՝ շատ եւ շատ բարձր բարեկարգութիւն մը ցոյց կուտար. յայտնի էր թէ հոգածու եւ խնամակալ ձեռք մը մտած էր այս կարգադրութեան գործոյն մէջ : Շոգեկառաց այս պաշտօնեայն՝ Չարլսս՝ 29 տարեկան, հուժկու եւ կայտառ երիտասարդ մ'էր խրոխտ կերպարանքով. աչերն մէկմէկ անչջջ հուրեր էին. արեւէն սեւցած դէմքն՝ հրապոյր մը կարտագրէր. իբրեւ զինուորական մարզանաց փորձառու մէկն՝ յոյժ խնամօք կը քայլէր. մազերն՝ ցրուպան, մինչեւ ականջներն անխնամ երկարած՝ գողցես մեծ արուեստագէտ մ'էր : Չարլսս՝ իւր պաշտօնին յոյժ նախանձախնդիր էր : Օրն

երկու անգամ չողեկաւքը պիտի անցնէր: Պաշտօնն էր՝ գիծերուն փոփոխութիւնն տալ մասնաւոր գործիքովն: Արդարեւ իւր պաշտօնն յոյժ դիւրին էր: Գործիքն դէպ ի վար կընէր, եւ ահա ամէն ինչ կատարած էր: Բայց իւր միակ բացակայութեամբը հարիւրաւոր անձեր չուզեկաւաց ընդհարմամբ ջարդակոտոր պիտի ըլլային: Չարըս՝ չողեկաւաց անցնելն գրեթէ մէկ ժամ յառաջ՝ կերթար գործիքին քով կը նստէր եւ կըսպասէր ակնապիշ, երկրին մակերեւութին վրայ ձգուած երկաթեայ գիծերուն կը նայէր եւ մարդկային հանճարին վրայ կըսքանչանար: Եւ ահա կը նշմարէր հեռուէն մուխն, որ մշուշի մը նման տակաւ առ տակաւ կը պատէր հորիզոնն. ո՛հ, բերկրութիւն մը հողին ու սիրտն համակ կը պատէր: Կեղնէր կը կանգնէր եւ մէկ մը շուրջն կը դիտէր: Մազերն կը շտկէր ձեռքն. ծռած փողկապն տեղն կը բերէր, վրան գտնուած փոշին կը մաքրէր. կազմ ու պատրաստ էր. ահա լքօմօթիֆին սոյն, որ դաշտին ընդարձակութեան մէջ արձագանք կուտար իւր վիթխարի գոռում գոչումովն, եւ կարծես՝ բաներ ըսել կուզէր առ Չարըս թէ պատրաստ է գործիքին պաշտօնն ի գործ դնելու: Չարըս կը հանէ գլխարկն եւ կը բարեւէ գմբեհնովարն: Շողեկաւաց կարավանն դըրդանօք կանցնի սուրալով, եւ կը ձգէ իւզն Չարըսն միայնակ իւր ամայի եւ անմարդարնակ դաշտին մէջ: Չարըս կը դիտէ մինչեւ աչքէ բոլորովին անյայտ լինի. յետոյ դանդաղաքայլ եւ կորաքամակ կերթայ իւր խրճիթն: Այսպէս, լերանց կամ՝ դաշտօրէից մէջ բնակիլ ստիպեալ պաշտօնէից վիճակն արդարեւ յոյժ դժնդակ է. առանձնութիւնն կուգայ եւ հողւայ վրայ տխուր տալաւորութիւն մը կը ձգէ. մարդկային ընկերութեան քանի՛ օգ-

տուէտ եւ քանի՛ բարձր լինելն՝ ա՛յդ կեանքն ունեցողք միայն անշուշտ կրնան դաղափարել ճշդիւ:

* * *

Չարըսի խրճիթէն գրեթէ կէս ժամ հեռի 40 տունէ բաղկացեալ փոքրիկ գիւղ մը կար: Չարըս մերթ երթալով անդր՝ իւր մի քանի բարեկամաց հետ կը տեսակցէր, եւ քաղցրիկ ժամեր կանցունէր: Տեսած էք բանտէ արձակեալ մը, որ ամբողջ 15 տարիներէ ի վեր առանց հալորդակցութեան մնացած էր: Արտաքին մտքուր օղն ծծելով, շուրջն մարդկութեան հո՞ծ բազմութիւն մը նմարելով, գոգցես նոր ծներ է. յապուշ կըրթեալ՝ շուրջն վայրագ բնութեամբ մը կը դիտէ: Չարըս՝ դիւզն մանկու առեն՝ ամբողջ մարմնովն կը դողար. ուրախութեան եւ բերկրութեան սարսուռ մը զինքն կը պատէր. ուրախութեան պատճառն միայն ընկերակալութեան տենչն չէր. միակ հոգի մը կար որ իրեն նման յոյժ կը բերկրէր, երբ զինքն կը տեսնէր: Արդեօք մա՞յրն էր, հա՞յրն էր. - ո՛հ. 18 տարեկան աղջիկ մ'էր Լիլի անուն, որ Չարըսի հոգին ու սիրտն միանգամայն զբրաւած էր. գեղեցիկ աղջիկ մը. սիրուն եւ հրապուրիչ գեղեցկութիւն մը. կարմիր այտեր, կարմիր շուրթներ, սեւ աչքեր, սկսյաձեւ եւ առողջ մարմին մը: Ի տղայ տիոց մէկզմէկ սիրած՝ մէկզմէկու համակրած էին: Ո՞վ ձենէ գաղափար ունի գեղջկական մաքուր եւ անարատ սիրոյ վրայ: Լիլի կերպէր՝ անմարդարնակ դաշտի մը խորն գտնուող աղքատ պաշտօնէի մը ամուսինն լինել, նորա անշուք եւ յոյժ խեղճ խրճիթին դիւցազն հանդիսանալ: Լիլի անդ կենաց ամէն երջանկութիւններն զրտնել կը հաւատայ. իրեն ի՞նչ փոյթ աշխարհի սին արծաթն, սակին ու գոհարն, երբ այսպիսի կենցաղէ մը վերջն իսկոյն աչաց հանդէպ կը պատկերանայ մեծ քա-

զարաց ամուսնութեան դրութիւն. դրամական ակնկալութեամբ համակրութեան ցոյցեր ընտղներու գռեհիկ վարմունքներ, արդարեւ անկարելի է անշուք կեանքին չկողմնադիլ՝ փառաւորն ու մեծափարթամն անարգելով: Միշտ պարզն՝ մաքուր, վեհ ու բարձր է: Գռեհիկն ու ստորինն որքան ալ լինի՝ մի վեհ վիճակի մէջ՝ միշտ գռեհիկ ու ստորին է: Լիլի եւ Չարլըսի ամուսնութիւնն անկարելի էր ժամանակի մը համար: Լիլի մայրն Յ տարինեքէ ի վեր իւր ամուսնոյն մահուան դժբաղդութեան չզիմանալով՝ խեղճորոյս եղած էր: Լիլի՝ առանց մօրն հաւանութեան՝ միթէ կրնա՞ր ամուսնանալ, մայրն անկարող էր դազափար մը յայտնելու, զի մինչև իսկ չէր խօսեր, եւ մերթ «ամուսի՛նս, ամուսի՛նս» բառերն կը կրկնէր եւ կը նուազէր: Երեք տարի շարունակ այսպէս էր: Լիլի՝ առաքինի աղջկին՝ իբրեւ գորովագութ մայր, իւր մայրն կը խնամէր, նորա անտանելի կեանաց հեղութեամբ եւ զգուանօք կը համբերէր: Խաչի կեանք էր իւր կեանքն: Ամէն օր շատ կանուխ կը վազէր խօսեցելոյն քով, եւ անոր անշուք խրճիթն կանոնաւորութեան մը վերածելով կը սուրար իւր մօրն քով, եւ բարբոջին անգագալի կրնէր իւր բացակայութիւնն: Սէրն ճշմարիտ՝ մարդկային հոգւոյ վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի: Սիրով տոգորեալ հոգի մը՝ սիրտ մը՝ չսիրող հոգիէ մը շատ բարձր է, եւ անհուն զօրութիւններ կը պարունակէ իւր մէջ: Մայրը իւր հիւանդ գաւկին անկողնոյն քով գիշատիչ առիւծէն նուա՞ղ ուժեղ է: Հիւսիսային Ռուսիոյ մէջ իւր գաւակն տասն գայլերու անագորոյն ճիրաններէն ողջ առողջ ազատող մօր իրական գէպքն չէ՞ք լսած: Ի՞նչ է այս ոյժն, այս անաւոր դաղունի զօրութեան պատճառն, ո՞ւրիկ է, վնասեցէք, եւ միայն ճշմարիտ սիրոյ պիտի վերագրէք:

Լիլի չոգեկառաց անցնելու ասին, ամէն անգամ պիտի հսկէր բաւական հեռուէն թէ՛ Չարլըս արգեօք կը թերանա՞յ իւր պաշտօնին մէջ, զի գիտէր թէ՛ փոքրիկ բացակայութիւն մը հարիւրաւոր ճանբորդներ պիտի ի վտանգ մատնէր, եւ թէ՛ իւր խօսեցելոյն կախազան երնելուն պատճառ պիտի լինէր: Ամէն անգամ կըսպասէր, եւ միշտ զՉարլըս իւր տեղն կազմ ու պատրաստ կը նշմարէր: Լիլի իւր սպասելուն համար բան մը խօսած չէր: Չարլըս եւս տեղեկութիւն չունէր. ասպա թէ ոչ՝ այդ աւելորդ յագնութեանն զինքն պիտի արզիլէր:

Եղանակն ձմեռ էր. ձիւնն անընդհատ կը տեղար: Հոյն սաստիկ կը իջէր: Չարլըս գիշերն գիւղն անցուցած էր մինչև շատ ուշ ատեն: Շատ դժուարութեամբ առաւօտեան դէմ խրճիթն վերադառնալով՝ յարդէ անկողնոյն վրայ՝ հազարաւոր մտածմանց մէջ խորասուզեալ՝ ինկած մնացած էր: Շոգեկառաց կարաւանին անցքին մէկ ժամ մնացած էր: Չարլըս մեղմիկ մեղմիկ կը ննջէր: Այս պահուն, քիչ մը հեռուն, թերեւս 10 վայրկեան հեռաւորութիւն ունեցող տեղ մը, մատաղ աղջիկը կանգնած էր՝ զլուխն մեծկակ կողով մը առած իւրբեւ հովանոց, աչերն յառած՝ դէպ ի խրճիթին կողմն: Բամին մէկ կողմէն, ցուրտն միւս կողմէն խեղճ աղջիկն կը սառեցնէր: Աւելորդ է ըսել թէ՛ Լիլի էր որ ըստ իւր հնօրեայ սովորութեան կըսպասէր իւր խօսեցելոյն պաշտօնին անթերի կատարման: Փոքրիկ զոհողութիւն մը ընել չուզող սիրահարաց այս սիրոյ սաստիկութիւնն թերեւս անհաւատալի կը թուի: Լիլի ամբողջ մարմնովն կը դողար. ցուրտն մինչև սակրներն ազդեցութիւն կրնէր. միւս կողմէն մեծ անհանգստութիւն մը եւս զինքն պատած էր. հազիւ քսուորդ մը կար կարաւանին անցից.

տակաւին խօսեցեալն չէր երեւեր: Լիլի կը խորհէր թէ՛ թերեւս օդն ցուրտ լինելուն համար ճիշդ ժամանակին պիտի տեղն գտնուի: Այսպէս կը խորհէր Լիլի, եւ սահայն միշտ կամաց կամաց գաղտնապէս կը մօտենար գործիքին. Չարլըսի երեւելէ շատ կը վախնար. անոր պատուաւիրութեան դպած պիտի լինէր: Լիլի ետին նայելով նշմարեց մուխն: Սիրտն ուժգին կը տրոփէր: Տակաւին խօսեցեալն չէր երեւեր: Կարավանն սկսաւ երեւիլ, կամաց կամաց կը մօտենար. սուլումն ահագին էր. օդն կը թնդացընէր. տակաւին Չարլըս տեղն չէր. Լիլի բոլոր ուժովն դէպ ի գործիքն կը վազէր. ո՛հ, ճիշդ ժամանակին կը հասնի. գործիքին թեւն վար կը քաշէ, բայց անկարելի կը լինի այդ մասն տեղէն երեքցունեւ. կարավանին գտում գոչումն զՉարլըս ահ ու գողով կարթնցընէ եւ Չարլըս գունդ կերելի բոլորովին գունաթափ: Չարլըս՝ նուազեալ՝ Լիլիի քով կը վազէ, եւ սրտին վրայ սեղմելով գնա՝ կըզգայ ճանբորդաց ի վտանգի լինելն. կարավանն սխալ գծի մը հետեւած էր. վայրկեան մը վերջն սոսկմամբ կը լսէ արտասովոր բախման եւ աղաղակաց ձայներ:

Լիլի անկարող եղած էր գործիքն վարել, զի գործիքն կըզուած էր, եւ բանալին Չարլըսի քով կը դատնելուէր:

Լիլի՝ խելակորոյս մօրն քով լալագին կաշխատէր: Չարլըս ցմահ շղթայակալ աշխատութեան դատապարտեալ էր:

Գարնային գեղեցիկ առաւօտ մ'էր. ոսկեփայլ արեւն կը բոցավառէր հորիզոնն. քաղցրիկ զեփեւ մը մեղմիկ կը փչէր՝ դուռելով ու շոյելով անուշաբոյր ծաղիկներն: Ի Պըքալընն (յՍնդլիա) ընդարձակ փողոցի մը մէկ անկիւնն պարզ բայց բարձր տան մը առջեւ կառք մը կեցաւ, եւ դուռն ելան երեք վայելչազգեսաց մարդիկ: Յայտնի էր թէ սոցա մէջտեղ գտնուածն տկար էր, զի թեւեքէն բռնած էին: Դուռն բացողն վաթնամեայ պառաւ մ'էր, որ՝ բոլորովին դեղնած՝ կը հարցափորձէր թէ ի՞նչ է շարժաւիթն, որ իւր սրդին անպատէհ ժամանակ տուն կը բերեն: Հավքըր՝ ՅՅ տարեկան հուժկու եւ գեղազէմ անձ մ'էր. երկու բարեկամաց թեւերն մտած՝ տուն կը մտնէր. զարմանալի բառեր կը մըմնջէր, եւ մերթ բարձրածայն հակասական խօսքեր կուղղէր աւմայրն: Տիկին Ֆլիթթըրս՝ մայրը տեսնելով որդւոյն այս տխուր վիճակն՝ ի խոր կը խոցէր, եւ յոյժ կը զարմանար թէ՛ ի՞նչ է արդեօք պատճառն, որ իւր միակ հոգեհատորն, միակ տպաւէնն սուղ ժամանակի մէջ այս վիճակի մասնած է. վասն զի՝ գրեթէ երկու ժամ յառաջ առաւօտուն շատ կանուխ տունէն աուղլ եւ կայտառ, իւր թոշմալ երեսներն համբուրելով մեկնած էր գործերը կարգադրել: Խեղճ կինն երբ աւելի վերահասու կը լինէր սրբւոյն հիւանդութեան՝ կարծես, պիտի խելազարէր. ամբողջ մարմնովն կը զալար. սառած ձեռներն դէպ ի սրդին կարկառելով՝ իբրեւ փորձ բժիշկ մը կը քննէր նորա բազկերակն: Մարք՝ իւրեանց հոգեհատորներու ի վտանգի լինելն տեսնելով՝ ինչե՞ր չեն եղած: Մայր մը զիւցազն է իւր ի կորուստ մասնուած սրբւոյն

համար: Ո՞ր մայր յօժարութեամբ չզոհեր իւր կեանքն՝ որդւոյն փրկութեան համար: Մայրերն հասկնալու համար մայր լինելու է: Մայրական հոգին, մայրական գորովն կրնա՞ք գտնել մայր չեղող որեւէ անհատի մը քով: Թո՛ղ կիներն չիքան երբ մայրական գորովոյ վրայ այսպէս կը գրեմք, իրենցը չէ սրտի եւ հոգւոյ ա՛յն մեծ գորութիւնն: Բնական է այդ ոյժ: Միջատն իսկ, ճըզ՝ ճիւճ՝ ճճին՝ յամենայն վտանգ կը դիմէ իւրայնոց համար:

* * *

Կէս ժամ վերջը տեղւոյն առաջնակարգ բժշկաց խումբ մը Հալքքըրի շուրջն կարեւոր տեսութիւն մը կը նշէին, եւ այդ տեսութեան վախճանն շատ տխուր էր Տիկին Յիլթիթըրսի համար. վասն զի վճռած էին թէ՛ մտային անբուժելի տկարութեան ենթակայ է որդին: Յուսահատ մօրը վիճակը ընդ երկար նկարագրելն կը հեռացընէ՛ զմեզ մեր բուն նպատակէն. միայն կը բաւականանալք ըսելով թէ տիկին Յիլթիթըրս՝ մարց պատուականն՝ օրերով, ամիսներով առանց չնչիւր արտաքին մաքուր եւ օգտաւէտ օդն, որդւոյն անկողնոյն քով կը հսկէր եւ նորա մէն մի սնտոխի եւ անհիմն հարցմանց մեծաւ գորովանօք կը պատասխանէր, եւ ի տեսիլ որդւոյն յուզմանց՝ իւր թարչամեալ այտերն ի վար կը սահէին արտասուաց կաթիւներ:

* * *

Տիկին Յիլթիթըրսի ամուսինն ի Պլաքպըրն եւ ի Մանչեսթր յանձնակատարութեան կարեւոր տուներ հաստատած էր, եւ իւր միակ որդւոյն օժանդակութիւնը կը վայելէր: Հալքքըր հազիւ 20 տարեկան էր. ահա՛ հայրն կաթմածահար կը լինի՝ բովանդակ դորձերն երկտասարդ որդւոյն թողտով: Հալքքըր արգարեւ անկարող էր միայնակ կառավարել հօրն ընդարձակ դորձառնու-

թիւններն: Մինչեւ մէկ տարւոյ չափ ժամանակ մերթ վատ եւ մերթ լաւ կրցաւ շարունակել. բայց՝ վերջին 2 ամսոց մէջ, բուրովին առեւտրական ծանր տագնապին ժամանակ վեր ի վայր եղաւ հայրենի գործն, եւ այդ կործանման լուրն էր շարժառիթ մտային հիւանդութեանն: Մայր եւ որդի հազիւ սպրեւու չափ եկամուտ մը ունէին: Հալքքըր՝ հիւանդ տուն հասնելէն տարի մը վերջը կրցած էր ոտքի ելնել, եւ մերթ առանձին եւ մերթ մտերմաց հետ գեղեցիկ օրեր փոքրիկ պտոյտներ կընէր: Ճիշդ անգլիական կազմուածք ունէր. բարձր հասակ մը, մինչեւ ուսերն հասնող անխնամ ձգուած մազերն կորովի կերպարանք մը կը կազմէին. անոյշ եւ գրաւիչ կապոյտ աչերն լաւ տպաւորութիւն մը կընէին ուր որ կը նայէր. ո՛չ զնացքին եւ ո՛չ խօսուածքին մէջ հիւանդութեան մը նշան չէր նշմարուեր. միայն մերթ մտերս մեծ հարատութեան տէր լինելու նման դաղափարներ կը յայտնէր եւ անմիջապէս կուշար: Վերջերն ա՛յնչափ անվրաս եղաւ հիւանդութիւնն որ՝ միայնակ չըջելով ճաշի ժամանակներն տուն կը դառնար: Կը հըրճուէր մայրն՝ քիչ մը հանդարտ եւ բժշկութեան հակամէտ տեսնելով որդին, եւ արգարեւ Հալքքըր սկսած էր մեծ հեղինակաց դորձերն ընթեռնուլ, եւ շատ մը հանդէսներ բերել տալ: Վերջապէս բժիշկք եւս սկսան յուսալ որ եթէ մի քանի տարի այսպէս շարունակէ՝ սպաքինումն մտապուտ է:

* * *

Դարձեալ ի Պլաքպըրն Ուայթքուին փողոցի մէջ կը բնակէր Հէրպէրթ՝ կնոջն ու որդւոյն հետ: Խաղաղիկ ընտանիք մ՛էր: Բազում տարիներ անդ անգործութիւն ու սէր կը տիրապետէին: Այր ու կին փոխադարձաբար կը սիրէին զիրար: Հէրպէրթ ճարտար եւ երեւելի մ-

քենագործ էր : Հազիւ շարաթ մը կրնար տուն երթալ, գրկել զաւակներն եւ վայելել ամուսնոյն տեսակցութիւններն : Կինն Յ՞ տարեկան էր . հրապուրիչ ու ջքնալ կիներէ էր . իւրեանց վրայ մեծ համարումն ունենալով յոյժ վեհերոտ կերպիւ հայելիին նայողներէն էր , որք անդ կը գտնեն իւրեանց վրայ ա՛յնպիսի հրապուրներ ու սքանչելիքներ , զորա՛ կ'երբէք չեն յիշեր թէ՛՝ այլոց վրայ եւս նշմարած են : Տիկին Հէրպէրթ զխտելով մազերն՝ չէր յագեհար . կը հիանար . աչերն ալ զլւթիչ էին . կարմիր ջրթուներն ալ քաղցրատեսիլ կը թուէին . փոքրիկ բերանն , յունական փոքրիկ քիթն ո՛չ նուազ հրապուրիչ կը թուէին իրեն : Ա՛յն կիներն , որք շատ հաշտ են հայելին հետ , նորա մէջ տեսնելով իւրեանց փառաւոր յատկութիւններն , այս՛ , ընդհանրապէս իւրեանց ընտանեկան յարկի եւ լծակցաց դէմ՝ մեղանջող եղած են : Տիկինն կը սիրէր իւր ամուսինն եւ սիրած էր մինչեւ Յ՞ տարեկան հասակն . բայց՝ կարծես՝ ամէն օր ջրտեսնելով զնա , անոր վրայ տակաւ առ տակաւ անտարբերութիւն մը կը նշմարէր : Առանց բացառութեան երբ որ կը հեռանայ հոգեկան տեսակէտով որ եւ է մէկէ մը , իրեն ա՛յնպէս կը թուի թէ իւր զիմացինն իրեն անտարբերութիւն մը ցոյց կուտայ : Ծատ քիչ բացառութեամբ կրնամք երեւակայել կիներ , որք՝ իւրեանց ամուսինն հետի լինելով հանդերձ , հոգեկան կերպիւ մտան կապուած նորա հետ : Կանայք փոփոխամիտ են . այսօր իւրենց գեղեցիկ երեւցածն՝ վաղիւ տղեղ եւ անհրապուր է : Տիկինն աղքատի մը աղջիկ էր . Հէրպէրթ սիրահարած էր նմա , եւ հակառակ մօրն հաւանութեան՝ հաստատած էին իւրեանց կապակցութիւնն : Հէրպէրթ մտքենագործի մը սիրտ , ճշմարիտ ամուսնոյ մը հոգի կը կրէր . տասնամեայ աղայի մը նման կը զգուէր ու կը

սիրէր զկինն : Բայց կին մը երբ մի անգամ կըսկսի սէր չզգալ առ ոք , անկարելի է այդ պաղութիւնն ջերմութեան փոխել : Տիկինն շարաթն անգամ մը միայն տուն եկող ամուսինն կամաց կամաց հրապուր չզգալ եւ վայն չսիրել սկսած էր : Ամուսնոյն ամենայն զգուանք անօգուտ էին . զի ամէն օր որոշեալ ժամանակին մէջ կը տեսնէր յոյժ գեղեցիկագէմ ոք , որ կանոնաւորապէս կանցնէր իրենց տան առջեւէն , մերթ իրեն նայելով : Այդ օտարականին համար անոյշ զգացում մը կը ծագէր իւր մէջ : Կանայք շատ զխրաւ եւ սրտի անպարտութեամբ այլոց վրայ սէր կըզգան , եւ զողջես բնաբան մը ըրած չեն . շատ դիւրաւ կը խարեն իւրեանց ամուսիններն , կանախտուեն իւրեանց գաւակներն եւ իւրեանց ընտանեկան յարկն : Անպակասի հեղինակ կին մը՝ իւր մէկ երկասիրութեան մէջ կանանց պատի եւ հողոյ վրայ գրելով՝ իրբեւ յոյժ հոգեկան կը նկարագրէր զանոնք եւ կը պարծէր թէ՛ դահիճք , զլխատիչք արական սեռին կը պատկանին : Բայց շատ դիւրին է կարել մէկու մը զլուխն վարձքի մը համար՝ օրինաց վճառով . սակայն քանի՛ դժուարին է՝ զինքն սիրող եւ պաշտող ամուսնոյն հոգին ու սիրտն խլել ու գողնալ . քանի՛ դժբընդակ է անպատուել անդեզու եւ անմեղ զաւակաց ապագայն : Ճշմարիտ դահիճն՝ իւր ամուսնոյն անհաւատարիմ կիին է :

Տիկինն կըսպասէր ամէն օր գեղեցկապէմ՝ մարդուն անցքին . եւ իրեն մուրթիւն մ՛եղած էր այս՝ բաւական ժամանակէ հետէ , Տիկինն կըսքանչանար նորա վրայ եւ կըզգայր թէ՛ ահա մարդ մը որ զինքն կրնայ երջանկացունել : Կըսկսէր տարիներէ ի վեր ամուսնոյն վրայ ջրնշմարած պակասութիւններն տեսնել : Կանանց բարուց վրայ ճշմարիտ գաղափարներ յայտնել չեմ՝ ուզեր . կը վախնամ որ նոցա պատուասիրութեան զպչելիք ակնարկութիւններ կրնեմ : Կանայք՝ որոց սերտիւ կապուած եմք , կը ցաւիմ որ ինչո՞ւ միշտ հոգեկան պարտազանցութեանց ենթակայ են : Վերջապէս տիկինն որոշած էր ակնարկով մը անձանօթ գեղեցիկ անցորդին ուշադրութիւնն յինքն ձգել : Ահա այս անգամ քայլ

մ'ալ կառնայր դէպ ի մարտութիւն : Եւ իրաւամբ ի գործ դրաւ : Անձանօթ անցորդն , ի տեսիլ գեղեցիկ կնոջ ակնարկութեան ու անոյշ շարժմանց , ապուշ կը դառնայ , եւ ուրախալից դէմք մը ցոյց տալով սրազ կը քայլէ :

Տիկին Հէրպէրթ ուրախ էր , վասն զի կրցած էր նշանացի հասկցունել իւր դաղափարներն :

Հետեւեալ օրն տիկինն յոյժ սքանչելի եւ պարզ հագուած էր : Անինամ ձգած էր մազերն ուսերն ի վար : Փոքրիկ վարդ մը մազերուն մէջ զետեղուած էր : Անկարելի էր ի տեսիլ այս կնոջ , անզգայ մնալ : Այս օրն տիկնոջ համար խորհրդաւոր եւ յուսալից օր մ'էր , զի իւր անձանօթ սիրոյ դիւցազն պիտի այցելէր : Փողոցն ամառի էր եւ ոչ մէկ անցորդ կար : Տիկինն դուռն քիչ մը բացած լինելով սրտատրոփ կըսպասէր : Եւ ահա ոտքի չլուկ մը կը լսէ : Նա ինքն էր ու կուգար : Անձանօթն յոյժ վեհերատ ներս կը մտնէ , կինն բռնած նորա ձեռքերն կուզէ համբուրել համակրալից : Անձանօթն կը գոչէ :

— Կեցի՛ր :

— Ո՛հ , անունդ չնորհէ , չես գիտեր թէ , ո՛րչափ բուռն կը տառապիմ :

— Բայց ըսէ , ո՞ւր է քո ամուսինդ :

— Ո՛հ , ո՛րքան անգուցթ ես , չե՞ս տեսներ որ ամուսնոյս սէրն քուկինիդ կը գոհեմ , եւ դու կը թունաւորես սէրս այդպիսի հարցմամբ :

Անձանօթն տիկին Հէրպէրթի վրայ խոյանալով եւ նորա աջ ձեռքին փոքրիկ մատն խածնելով փրցուցած էր կիսովին : Տիկնոջ ազադակաց վրայ , մտաւկայ պահահանոցէն զինուորք ու դրացիք օգնութեան վազած էին , եւ տիկինն՝ արիւնդուայ՝ մարած՝ գետինը փռուած էր : Օտարականն ապուշ ապուշ մերթ մարած տիկնոջ եւ մերթ խոնեալ բազմութեան վրայ կը նայէր : Մտային տկարութենէ տառապեալ Հավքըր խելագարն էր :

Կառավարութիւնն զՀավքըր հիւանդանոց կուղարկէ : Տիկինն իւր պատիժը կրած էր , եւ ամէն անգամ որ իւր կէս մատին կը նայէր , աւելի սերտիւ կը կապուէր ամուսնոյն :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0247750

